

Csilla Firon

Vertaileva analyysi kolmesta klarinetinsoiton alkeisoppikirjasta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (AMK)

Musiikki

Opinnäytetyö

27.4.2016

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Csilla Firon Vertaileva analyysi kolmesta klarinetinsoiton alkeisoppikirjasta 46 sivua 27.4.2016
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Musiikki
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi, klarinetti
Ohjaaja	MuT Annu Tuovila
<p>Opinnäytetyössäni tarkastelen klarinettisoiton alkeisopetuksen pedagogiikkaa kolmessa laajasti Suomessa käytetyssä kirjassa: <i>Vivo klarinetti</i>, <i>Clarinet Basics</i> ja <i>klarinet.nu</i>. Analyysini kohdistuu tarkastelemaan kirjojen etenemistapoja, niissä olevan klarinettipedagogiikan osuutta sekä kirjojen antamia ohjeita oppilaalle ja opettajalle. Lisäksi tarkastelen musiikinteorian osuutta kirjoissa, myönteisen musiikillisen minäkuvan rakentamismahdollisuuksia sekä kirjojen tapaa toteuttaa taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaa.</p> <p>Kaikissa kolmessa kirjassa on omat erityispiirteensä. <i>Vivo klarinetti</i> -alkeissoittokirja tukee opettajan ja oppilaan välistä työskentelyä musiikillisen minäkuvan rakentamisessa. Se sisältää runsaasti opetusmateriaalia, jota opettaja voi soveltaa omaan opetuspedagogiikkaansa sopivaksi. <i>Clarinet Basics</i> -kirja tukee opettajaa ja noudattaa järjestelmällistä tapaa käsitellä klarinetinsoiton alkeita. Kirja antaa myös materiaalia rutiininomaiseen soitonopetukseen länsimaisessa taidemusiikissa. <i>Klarinet.nu</i> -kirja on tietotekniikkaa hyödyntävä ruotsinkielinen klarinetinsoiton alkeiskirja. Kirja on sisällöltään melko suppea, mutta se voi soveltua käytettäväksi sellaisenaan kuitenkin jonkun muun opetusmateriaalin rinnalla.</p> <p>Lähtökohtani tähän työhön on ollut saada mahdollisimman monipuolinen kuva analyysin kohteena olevista alkeisopetuskirjoista. Kirjoja analysoidessani ja tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani olen saanut selkeän kuvan klarinettipedagogiikasta ja alkeisopetuksen eri osaluista. Analyysityöni on syventänyt näkemystäni klarinetinsoiton alkeisopetuksen etenemisestä ja antanut uusia ideoita omaan pedagogiikkaani. Muut vastavalmistuneet klarinetinsoiton opettajat voivat hyödyntää työtäni tutustuessaan klarinetinsoiton alkeisopetuskirjallisuuteen.</p>	
Avainsanat	Lapset, musiikin oppiminen, musiikin perusteet, klarinetinsoitto, alkeisopetus, alkeisopetusmateriaali

Author Title	Csilla Firon An Analysis of Three Clarinet Schools for Beginners
Number of Pages Date	46 pages 27 April 2016
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation Option	Music Pedagogy, Clarinet
Supervisor	Annu Tuovila, DMus
<p>In this thesis, I examine the fundamentals of clarinet teaching and analyse the contents of three clarinet schools for beginners. <i>Vivo klarinetti</i>, <i>klarinett.nu</i> and <i>Clarinet Basics</i> are typical beginner's books at Finnish music schools. The analysis focuses on the following five steps: 1) the structure of the books, 2) the instructions to the student and the teacher, 3) the way of introducing the basics in music theory, 4) the way the books encourage students to build a positive musical self-image and 5) the way the books follow the steps of the national curriculum in music.</p> <p>All three books showed different approaches to teaching the clarinet. <i>Vivo klarinetti</i> supports the relationship between the student and the teacher, and the building of a positive musical self-image. The book contains plenty of musical materials for teachers to apply to their own pedagogical approach. <i>Clarinet Basics</i> is a systematic book, which strongly supports the teacher and supplies comprehensive material for teaching the basics in Western music. In contrast, the material in <i>klarinett.nu</i> is more narrow, but it might be used side by side with another teaching material. One of its strengths is versatility. It includes a printed book, a CD and plenty of online material for students and teachers.</p> <p>The starting point of this thesis was to gain an insight into the three clarinet schools in question. During the writing process, I formed a clear picture of teaching the clarinet fundamentals and got new ideas to my pedagogical approach as well. Other newly graduated clarinet teachers can benefit from this thesis when exploring clarinet schools.</p>	
Keywords	Children, musical learning, basics of music, playing the clarinet, teaching fundamentals, beginner's material

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Katsaus klarinetinsoiton alkeisiin ja musiikinopetuksen pedagogiikkaan	3
2.1	Klarinetin soittotekniikka	3
2.1.1	Soittoasento ja sormitekniikka	3
2.1.2	Hengitys ja puhallus	4
2.1.3	Huuliotte eli ansatsi	5
2.1.4	Kielitys eli artikulaatio	6
2.2	Katsaus klarinettipedagogiikkaan	7
2.3	Katsaus musiikin perusteiden opettamiseen	10
2.4	Katsaus alakouluikäisen lapsen oppimisen tarpeisiin	12
2.5	Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma	14
3	Alkeiskirjojen analyysi	15
3.1	Vivo klarinetti – iloiseen ja inspiroivaan opiskeluun!	16
3.1.1	Vivo klarinetti: kirjan eteneminen ja harjoitteet	16
3.1.2	Vivo ja klarinettitekniikka	19
3.1.3	Vivo-klarineti: lapsen musiikilliset oppimisen tarpeet ja opetussuunnitelman toteutuminen	21
3.2	Klarinett.nu	22
3.2.1	Klarinett.nu: eteneminen ja harjoitteet	22
3.2.2	Klarinett.nu ja klarinettitekniikka	27
3.2.3	Klarinett.nu: lapsen musiikilliset oppimisen tarpeet ja opetussuunnitelman toteutuminen	29
3.3	Clarinet Basics	30
3.3.1	Clarinet Basics: eteneminen ja harjoitteet	31
3.3.2	Clarinet Basics ja klarinettitekniikka	34
3.3.3	Clarinet Basics: lapsen musiikilliset oppimisen tarpeet ja opetussuunnitelman toteutuminen	36
4	Yhteenveto	37
5	Pohdinta	43
	Lähteet	47

1 Johdanto

Alkeismateriaalin rooli soitonopiskelussa on tärkeä. Nykypäivän länsimaisen taidemusiikin soitonopetus eroaa yhä enemmän perinteisestä ankarasta tasosuorituksiin suuntautuneesta opetustyylistä. Nykypäivän soitonopiskelussa korostetaan improvisointia, säveltämistä, kevyen musiikin harmonioita ja rytmikkaa länsimaisen taidemusiikin rinnalla. Musiikin opiskelu on nykyään myös mahdollista musiikkioppilaitosten ulkopuolella. Lasten kanssa työskennellessä soitonopetuksen punaisena lankana toimii kuitenkin muutoksista huolimatta yhä hyvä opetusmateriaali, jonka vaikutus soitonopetukseen on kiistaton. Parhaimmillaan opetusmateriaali tukee opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta ja luo vankan pohjan soitonopiskelulle ja sen jatkamiselle. Hyvän alkeisoppikirjan on oltava selkeä, erilaiset oppijat huomioonottava ja samalla oppilasta motivoiva.

Alkeisopetus aloitetaan yleensä yhdellä oppikirjalla. Vasta myöhemmin, oppilaan opitua soiton perustaidot, tämän rinnalle otetaan muita harjoituskirjoja, jotka sisältävät etydejä ja pianosäestyksellisiä teoksia. Tästä johtuen alkeisoppikirjan vastuulla onkin paljon: soittimen hallinnan oppimisen lisäksi myös musiikillinen ymmärrys, nuotinlukutaidon perusteet sekä musiikillisen minäkuvan rakentuminen kuuluvat alkeisopetukseen.

Vaikka länsimaisen taidemusiikin opiskelu onkin murrosvaiheessa, yksi soitonopiskelun peruselementeistä säilyy edelleen ennallaan. Soittimen hallinnan lisäksi nuotinlukutaito ja musiikin perusteiden ymmärtäminen ovat edellytyksenä musiikkiharrastuksen jatkamiselle sekä yhteissoitolle. Soitonopiskelun siirtyessä musiikkioppilaitosten ulkopuolelle musiikin perusteiden opetuksen vastuu siirtyy kokonaan soitonopettajalle.

Olen opintojeni aikana törmännyt moneen erilaiseen klarinetinsoiton alkeiskirjaan. Suomessa käytetyimmät alkeisoppikirjat ovat suomalaisten, ruotsalaisten ja englantilaisten tekijöiden julkaisemia. Käytetyimmät suomalaiset alkeisoppikirjat ovat *Vivo klarinetti* (Eskelinen, Pesonen & Särkimäki 2012) ja *Morris Monsterin karmivan kiva klarinettikoulu* (Likitalo & Saarinen 2007). Ruotsalaisista käytetyimmät ovat *klarinett.nu* (Norén et al. 2003), *Vi spelar klarinett* (Agnestig & Pettersson 1963) ja *Klarinetten och jag* (Axelsson & Enberg 1992). Käytetyimpiin englantilaisiin kirjoihin kuuluvat *Clarinet Basics* (Harris 1998) sekä *Abracadabra Clarinet* (Rutland 2008). Koska kirjat ovat rakentuneet hyvin erilaisin tavoin, halusin opinnäytetyössäni analysoida ja vertailla klari-

netinsoiton alkeisoppikirjoja toisiinsa. Alkeisoppikirjat ovat suunnattu lapsioppilaille, ja siksi opinnäytetyöni tutkiikin aihetta lapsen opettamisen näkökulmasta. Tarkastelen klarinetinsoiton alkeiden tekniikan opettamisen näkökulman lisäksi myös kirjojen tapaa huomioida musiikinteoriaa ja sen opetusta. Opinnäytetyöstäni on hyötyä klarinetin alkeita opettavalle opettajalle.

Olen valinnut tarkasteltavaksi kolme alkeisoppikirjaa, joita olen yleisesti nähnyt käytettävän alkeisopetuksessa pääkaupunkiseudun eri musiikkioppilaitoksissa: *Vivo klarinetti* (Eskelinen et al. 2012), *Clarinet Basics* (Harris 1998) ja *klarineti.nu*¹ (Norén et al. 2001). Valitsin kirjat sillä perusteella, että ne edustavat hyvin erilaisia näkökulmia soitonopetukseen. Suomalainen *Vivo klarinetti* on yksi käytetyimmistä suomalaisista klarinetinsoiton alkeisoppikirjoista. Kirja sisältää paljon opetusmateriaalia, mutta se ei neuvo opettajaa opetusmateriaalin käytössä. *Vivo klarinetti* -kirjaa käyttäessään opettajan tulee siis soveltaa siinä oleva materiaali omaan opetuspedagogiikkaansa. Sen vastakohtaksi olen valinnut tarkasteltavaksi Iso-Britanniassa julkaistun *Clarinet Basics* -kirjan. Kirjan tekijää, Paul Harrisia pidetään klarinetinsoiton tärkeänä pedagogina, ja hänen alkeisoppikirjansa *Clarinet Basics* onkin laajasti käytössä myös Suomessa. Oppikirjassa on runsaan materiaalin lisäksi paljon neuvoja ja ohjeita niin oppilaalle kuin soitonopettajallekin. Kolmas vertailuun ottamani kirja on ruotsalainen *klarineti.nu*, joka edustaa modernimpaa suuntautumista musiikinopetukseen. Alkeisopetuskirjan lisäksi *klarineti.nu* -kirjan tekijät ovat julkaisseet Internetissä oppimateriaalia klarinetista: sen huollosta, historiasta, soittamisesta ja musiikinteoriasta. *Klarineti.nu* -oppikirjaa käytetään varsinkin ruotsinkielisissä musiikkioppilaitoksissa Suomessa.

Juhani Valtasalmi on vuonna 2006 tehnyt opinnäytetyön eräiden klarinettikoulujen sisällöistä. Hän tarkastelee opinnäytetyössään, kuinka kirjojen sisällöt sopivat Suomen musiikkioppilaitosten liiton vuonna 2005 julkaisemiin kriteereihin ensimmäisen perustason tasosuorituksesta. Valtasalmen opinnäytetyö tarkastelee alkeiskirjoja teoreettiselta pohjalta, ja hän esittelee lopuksi työssään myös kehittämissideoita klarinettikouluihin.

Analyysini pohjautuu luvussa kaksi *Katsaus klarinetinsoiton alkeisiin ja musiikinopetuksen pedagogiikkaan* esiin ottamilleni klarinetti- ja musiikkipedagogisille osa-alueille, jotka ovat merkittäviä klarinetinsoiton ja musiikin perusteiden alkeiden opettamisessa.

¹ Kirjan nimi *klarineti.nu* on julkaistu pienellä alkukirjaimella.

Tarkastelen analyysissäni seuraavia asioita:

- Kirjojen suhtautumista klarinettipedagogisiin osa-alueisiin
- Kirjojen pedagogista suuntausta
- Kirjojen yleiskuvaa
- Kirjojen käytettävyyttä klarinetinsoiton alkeisopetuksessa
- Kirjojen tapaa ottaa lapsen musiikillisen oppimisen kehitystaso huomioon
- Kirjojen soveltuvuutta musiikin perusteiden opettamiseen
- Kirjojen antamia välineitä taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman mukaisen opetuksen toteuttamiselle
- Kirjojen opetusmateriaalien soveltuvuutta myönteisen musiikillisen minäkäsityksen luomiseen

Opinnäytetyöni etenee seuraavanlaisesti: Luvussa kaksi esittelen klarinettipedagogiikkaa, musiikinteoriaa ja näiden opettamista. Luvussa kolme analysoin alkeisoppikirjoja, ja luvussa neljä on yhteenveto tarkastelustani. Luvussa viisi esittelen pohdintaa tekemästäni analyysistä. Kaikki opinnäytetyössäni olevat kuvat ja nuotinnukset ovat minun tekemiäni rekonstruktioita alkuperäisestä kuvasta, ellei muuta mainita.

2 Katsaus klarinetinsoiton alkeisiin ja musiikinopetuksen pedagogiikkaan

2.1 Klarinetin soittotekniikka

Klarinetin perussoittotekniikkaan kuuluu viisi osa-aluetta: huuliote eli ansatsi, puhallus, kielitys eli artikulaatio, soittoasento ja sormitekniikka. Kaikkien osa-alueiden hallitseminen on olennainen osa klarinetinsoittoa. Alkeiden opetuksessa tärkeintä on soittoasennon, puhalluksen ja ansatsin löytäminen, minkä jälkeen aletaan etsiä oikeanlaista sormi- ja artikulaatiotekniikkaa.

2.1.1 Soittoasento ja sormitekniikka

Soittoasento ja sormitekniikka ovat oleellisia soiton sujuvuuden kannalta. Oikeassa soittoasennossa soittajan seisoessa vartalo ei ole jännittyneenä, vaan niska ja hartian-

seudun lihakset pysyvät rentoina soiton aikana. Klarinetin alemmassa keskiosassa oleva peukalotuki nojaa oikeaa peukaloa vasten. Vaikka klarinetin varsinainen paino on oikean käden peukalolla, tulee soitinta silti kannatella molemmilla käsillä. Viime kädessä soittimen kannattelu lähtee selkälihaksista asti. Mikäli soittoasento ja soittimen kannattelu on vääränlainen, rasittuvat ranteet ja hartiat helposti. Klarinetin tuntuessa oppilaasta painavalta, voi soittimen kannattelun apuna käyttää kaulahihnaa. Tämä onkin suositeltavaa varsinkin pienikokoisilla lapsioppilailla, jotta painava soitin ei rasittaisi soittoasentoa.

Sormien pitäisi olla mahdollisimman rennot soiton aikana. Sormet ovat asettuneet rennosti klarinetin ääniaukkojen ja läppien yläpuolelle niin, että kädet ovat klarinettiin nähden vaakasuorassa, eikä kumpikaan käsi nojaa sivuläppiä vasten (Stein 1958, 28–29). Sormenpäiden peittäessä ääniaukot, sormien nivelet eivät ole lukkiutuneet eivätkä yli-pyörityneet, vaan ne pysyvät rennosti ääniaukoilla. Käsien ja sormien liikuttamiseen pyritään käyttämään mahdollisimman vähän voimaa ja liikettä. Esimerkiksi vasemman etusormen siirtyessä fis^1 -ääniaukosta a^1 -läpälle vasen ranne kääntyy, mutta sormet pysyvät samassa asennossa. Sormien nopeutta voi harjoitella ajattelemalla sormien liikkumista aktiivisesti *poispäin* ääniaukoista. (Pay 1995, 118.) Sormien nopeuden kehittäminen ei kuitenkaan kuulu alkeisopetukseen, vaan sitä harjoitellaan vasta myöhemmässä vaiheessa.

Tärkeintä soittoasennossa ja sormien asennossa on rentous. Hartioiden tulee olla rentoina, eivätkä käsivarret puristu kylkiä vasten, ja sormet lepäävät rennosti ääniaukkojen yläpuolella tai läppiä vasten (Stein 1958, 30). Mikäli joillakin sormilla on taipumusta olla jännittyneessä tilassa joko klarinetin ylä- tai alapuolella, voi oppilasta ohjata laskemaan vapaat sormet rentoutuneina alakeskiosan lähimmille läpille. Soittoasentoa hakiessa oppilasta pitää muistuttaa seisomaan tukevasti kahdella jalalla polvet lukitsematta ja kannattelemaan päätä selän jatkeena. Lasta opettaessa tulee kuitenkin varoa, ettei ohjeista lasta liian monimutkaisesti soittoasennon löytämisessä. Soittoasento muuttuu helposti rennosta ”jämpiksi”, mikä luo jännitystiloja vartaloon.

2.1.2 Hengitys ja puhallus

Hengitys ja oikeanlainen puhallus ovat perusedellytys äänen muodostamiselle. Normaalin, passiivisen lepo hengityksen sijasta klarinetinsoitossa käytetään aktiivista sisään- ja uloshengitystä. Aktiivisessa sisäänhengityksessä pallea mataloituu jännitty-

sään, ja uloimmat kylkivälilihakset työntävät kylkiluita ulos ja sivuille, jolloin keuhkoille muodostuu tilaa laajentua. Uloshengityksessä taas sisemmät kylkivälilihakset supistuvat ja helpottavat ilman työntymistä keuhkoista ulos. (Leppäluoto et al. 2013, 205.) Normaalisti uloshengitys on passiivinen², mutta soitossa sen on oltava aktiivinen: vatsa- ja muut vyötäröympäröivät lihakset vastustavat kevyesti pallean ja kylkivälilihasten rentoutumista, jolloin ilman ulosvirtaukseen pystytään vaikuttamaan ja ilmanvastusta säätelemään. Tätä ilmavirtauksen säätelemistä kehon lihaksilla kutsutaan soitossa yleensä tueksi tai aktiivisuudeksi. Ilmavirtauksen vastuksella säädellään myös dynamiikkaa. (Raasakka 2005, 36–38.) Ilmanvirran vastusta ja aktiivisuutta säätelemällä klarinetissa saadaan eri rekisterit soimaan, ja tämä opitaan yleensä virheiden ja onnistumisten kautta tiedostamattomasti. (Pay 1995, 110–111.)

Ilmapaineen kuuluu klarinetinsoitossa olla sopivaa lehden vastukseen nähden. Liian voimakas puhallus aiheuttaa niin sanotun ”kiksin”, jolloin ääni hyppää johonkin yläsävelsarjan ääneen. Liian hento puhallus taas ei saa lehteä värähtelemään, ja klarinetista kuuluu vain pihinää sointiäänän sijasta. Alussa oikeanlaisen puhalluksen löytäminen vaatii opettajan apua. (Pay 1995, 110–111.)

2.1.3 Huuliote eli ansatsi

Klarinetistin ansatsi säätelee ilmanvirran pääsyä soittimeen ja suukappaletta vasten olevan lehden värähtelyä. Soittaessa klarinetisti säätelee huulten ja suun alueen lihasten puristusta, mikä vaikuttaa ilmavirran kontrolliin klarinetissa. Ilmavirran kontrolli vaikuttaa intonaatioon ja rekisterien sointiin. (Raasakka 2005, 41.)

Ansatsissa tärkeimmät asiat ovat huulten, leuan ja kielen asennot. Oikeanlaisessa ansatsissa klarinetin suukappale on suussa niin, että yläetuhampaat asettuvat suukappaleen yläpuolelle muutaman millimetrin päähän suukappaleen kärjestä. Samalla alahuuli peittää alaetuhampaat ja osuu lehteen noin senttimetrin päästä lehden kärjestä. Klarinetin ansatsissa ainoat suukappaleeseen osuvat hampaat ovat siis kaksi yläetuhampasta. Hampaat asetetaan kevyesti suukappaleen yläpintaa vasten, ja leukaa vedetään alas samalla, kun alahuulen yläosa peittää kevyesti alaetuhampaiden kärjen. Näin

² Passiivisella uloshengityksellä tarkoitetaan rintakehän palautumista sisäänhengityksen jälkeen normaaliasentoon ilman varsinaista lihastyötä (Leppäluoto et al. 2013, 206).

ollen alahuuli siis peittää alahampaat ja muodostaa pehmeän ”tyynyn” alahampaiden päälle. Keith Stein esittää kirjassaan *The Art of Clarinet Playing* (1958, 12), että oikeanlaisessa alaleuan asennossa alahuulta ikään kuin vedetään ylöspäin samalla kuin leukaa vedetään alaspäin. Toisaalta leuan asentoa voi ajatella niin, että leuan ihoa ikään kuin vedetään hampaita vasten. Leuan ja hampaiden ollessa oikeassa asennossa suukappaletta vasten, huulet suljetaan tiiviisti suukappaleen ympärille. Huulten ja leuan asennossa pitää kuitenkin varoa ”puremista”, mikä Steinin (1958, 12) mukaan on yleinen virhe itseoppineilla klarinetisteilla. Stein kuvailee kirjassaan (1958, 14–15), että ”alapurenta” suukappaleessa on ”yläpurentaa” parempi. Silloin myös soittimen asento suussa muuttuu oikeanlaiseksi, eli noin 40–45° kulmaan leukaan nähden.

Oikeaoppisen ansatsin löytämisen helpottamiseksi tarvitaan tarpeeksi kevyt lehti suukappaletta vasten (Stein 1958, 7). Mitä nopeammin lehti värähtelee suukappaletta vasten, sitä kirkkaampi ja helpommin syttyvä ääni klarinetista muodostuu. Toisin sanoen, mitä kevyempää lehteä käyttää, sitä kevyemmäksi äänen muodostus muuttuu, ja sitä vähemmän äänen muodostus rasittaa suun alueen lihaksia. Vääränlainen ansatsi taas vähentää lehden värähtelyä ja näin ollen myös ansatsin joustavuutta.

2.1.4 Kielitys eli artikulaatio

Kielen varsinainen käyttötarkoitus klarinetinsoitossa on artikuloiminen. Lisäksi kielen asennolla on merkittävä vaikutus sointiääneen. Virheellinen asento saattaa esimerkiksi madaltaa äänenkorkeutta ja vaikuttaa äänen laatuun.

Oikeaoppisessa soittotekniikassa kielen kärjen tulisi pysyä rentoutuneena lähellä suukappaleen kärkiosaa. Kielen tyven sekä kannan tulisi sijaita korkealla suussa, lähellä pehmeää suulakea. (Raasakka 2005, 42.) Oikeanlainen kielen asento saattaa kuitenkin olla oppilaalle vaikea hahmottaa, joten opettaessa kielitekniikkaa lapselle, mielikuvien käyttö saattaa olla avuksi. (Pay 1995, 114.)

Klarinetinsoiton kielityksessä käytetään kovaa, pehmeää ja lyhyttä aluketta. Kovassa alukkeessa kielen toiminta lehteä vasten vastaa suomenkielen *t*-äänteen artikuloimista puhuttaessa, ja pehmeässä alukkeessa kielen toiminta vastaa suomenkielen *d*-äänteen artikuloimista puhuttaessa. Kovassa alukkeessa kieltä liikutetaan lehteä vasten ikään kuin soittaja sanoisi *tuu* ja pehmeämmässä d-alukkeessa soittaja sanoo *duu* lehteä

vasten. Lyhyt aluke, staccato, kielitetään *tut* -artikulaatiolla. (Raasakka 2005, 44.) Klarinetinsoiton alkeissa merkittävin kielitys on kova-alukkeinen kielitys.

2.2 Katsaus klarinettipedagogiikkaan

Klarinetinsoiton aloitusikään vaikuttavat lapsen iän lisäksi hänen käsiensä koko ja hampaidensa pysyvyys. Koska klarinetin suukappale nojaa yläetuhampaita vasten, on näiden, sekä alaetuhampaiden oltava pysyvät soittoharrastusta aloittaessa. On myös tärkeitä huomioida lapsen koko; pienikokoinen lapsi ei välttämättä pysty tarpeeksi voimakkaaseen puhallukseen eivätkä lapsen sormet välttämättä ylety peittämään ääniaukkoja. Nykyään käytössä olevat muoviset c-klarinetit ovat kooltaan pienempiä ja mahdollistavat myös nuorempien lasten soittoharrastuksen aloittamisen. (Harris 1995,127.) Suositusikä klarinetinsoiton aloittamiseen on 8–10 -vuoden ikä (Itä-Helsingin musiikkiopisto 2016).

Soitonopettajan tehtävänä on opettaa oppilaalle välttämättömät taidot soittimen hallinnasta ja toisaalta myös tukea oppilasta muusikkouden kehityksessä. Tämä asettaa opettajuudelle korkeat odotukset, varsinkin kun kerran viikossa oleva soittotunti on yleensä opettajan ainoa kontakti oppilaaseen. Paul Harris kirjoittaa artikkelissaan *Teaching the clarinet* (1995, 124) soittotunnin kolmesta pääperiaatteesta, jotka ovat odotukset, ohjaus ja motivaatio. Hän esittää kommunikaation opettajan ja oppilaan välillä olevan avain näihin kolmeen pääperiaatteeseen. Tietämällä oppilaan elämästä myös soittotuntien ulkopuolella, opettaja luo vaikutelman siitä, että oppilas on erityinen ja, että soittoharrastuksella on merkitystä myös musiikkioppilaitoksen ulkopuolella. Samalla opettaja luo mukavan ja hyväksyvän ilmapiirin, mikä on yksi onnistuneen soittotunnin kulmakivistä. Sen sijaan, että opettaja olisi käskevä auktoriteetti, hänen tulee *ohjata* oppilasta eteenpäin. Ohjauksen avulla opettaja ylläpitää oppilaan kiinnostusta soitonopiskeluun. Harris (1995, 126) muistuttaa, että on normaalia, että oppilaan motivaation taso vaihtelee. Kehumisella ja kannustavalla palautteella on helpointa ylläpitää soittoharrastuksen motivaatiota.

Klarinetinsoiton alkeisopetuksessa Harrisin mukaan (1995, 127–128) tärkeintä on keskittyä äänenlaatuun. Oppilasta tulisi ensimmäisestä soittotunnista alkaen kannustaa keskittymään äänen kvaliteettiin, ja soittoesimerkkien avulla antaa oppilaalle mielikuva laadukkaasta äänestä. Oppilasta tulisi myös rohkaista kuuntelemaan klarinettimusiikkia konserteissa ja äänitallenteista (Harris 1995, 130). Harris huomauttaa myös (1995,

131), että ensimmäisten soittotuntien huolellinen suunnittelu on tärkeää. Ensimmäisten soittotuntien aikana opettajan tulisi varmistaa, että lapsi varmasti tietää miten oikeanlainen ääni muodostetaan klarinetissa.

Myös Brymer kannustaa kirjassaan *Yehudi Menuhin Music Guides: Clarinet* (1976, 173) opettajaa keskittymään klarinetinsoitonopiskelun alussa lapsen puhallukseen ja näin myös äänen tuottamiseen. Hän esittää, että lapsilla on harvemmin ongelmana liian heikko puhallus, vaan yleensä päinvastoin. Brymerin mielestä lapsioppilasta tulisi valmistaa huolelliseen äänentuottoon olemalla tarkka siitä, ettei puhallus ole liian voimakas. Harris (1995, 128) ehdottaa avuksi puhalluksen ja tuen aktivoimiseksi mielikuvien käyttöä; kuten tuen aktivoimiseksi mielikuvaa siitä, että lapsi pitää liian isoja housuja yllään ilman vyötä samalla puhaltaen. Mielikuvien käyttö auttaa myös oikeanlaisen ansatsin löytämisessä. Mielikuvat oikeanlaisen kielen asennon löytämisestä ja varmistuminen siitä, ettei oppilas pure suukappaletta, auttavat laadukkaan äänen tuottamisessa. (Harris 1995, 128.)

Koska lapsi on yleensä innokas oppimaan uutta, on sormitekniikan lisääminen soittoon heti alussa suositeltavaa. Brymerin mukaan (1976, 174) sormien käyttö aloitetaan vasemman käden sormien harjoittamisesta ja vasta myöhemmin harjoitetaan oikean käden sormia. Tärkeintä hyvässä sormitekniikassa ovat Brymerin mukaan (1976, 176) rennot sormet, joiden liikelaajuus on pieni. Sormet liikkuvat ääniaukkojen yläpuolella käyttämättä voimaa sormien nostamisessa tai ääniaukkojen sulkemisessa. Harris muistuttaa (1995, 130), että asteikkosoitto auttaa oppilasta kontrolloimaan sormia ja vahvistamaan sormien liikeratoja. Asteikkosoitto on Harrisin mukaan siis perusedellytys sormitekniikan oppimiseen.

Artikulaatiota harjoitellaan, kun oikeanlainen ansatsi ja puhallus ovat löytyneet. Harris (1995, 128) ja Brymer (1976, 177) ehdottavat tässäkin mielikuvien käyttöä oikeanlaisen kielityksen saavuttamiseksi. Äänen valmistaminen oikeanlaisella puhalluksella ja pitkän äänen soittaminen auttavat oikeanlaisen kielitystekniikan löytämisessä. Harris ehdottaakin (1995, 129) mielikuvaa, jossa lapsi kuvittelee kastelevansa kukkia vesiletkulla: Letkusta ulos tuleva vesi on klarinetin puhallus, jonka voi peukalolla (eli kielellä) pysäyttää. Kun peukalon (eli kielen) ottaa letkun suusta (eli lehdeltä) pois, jatkaa vesi (eli puhallus) virtaustaan yhtä kovalla paineella. Tärkeää artikulaatiossa on myös sen oikea-aikainen yhdistäminen sormien liikkeisiin (Brymer 1976, 177).

Auditiivisen mielikuvan ja intonaation harjoittaminen tulisi koko ajan olla läsnä soiton-opetuksessa. Sitä voi tehdä pitkien äänten soittamisen avulla, ja soittaen kromaattista asteikkoa hitaasti alas- ja ylöspäin. Soittamalla esimerkkejä oppilaalle, pyytäen häntä toistamaan omalla soittimellaan, ja opastamalla oppilasta kuuntelemaan puolisävelaskelten- ja kokosävelaskelten eroja, hänen korvansa harjaantuu oikeanlaiseen mielikuvaan klarinetin äänestä ja intonaatiosta. Soittamalla pitkiä ääniä eri nyansseissa: tasaisesti pianossa, mezzofortessa ja fortessa sekä crescendolla ja diminuendolla, lapsi oppii kontrolloimaan puhallustaan ja kuulemaan äänenlaadun eroja. (Stein 1958, 33–34.)

Clarino-rekisterin³ harjoittaminen ei pitäisi alkaa ennen kuin chalumeau-rekisteri⁴ on kunnolla hallussa. Stein selittää kirjassaan *The Art of Clarinet Playing* (1958, 38), että varsinkin clarino-rekisteriä harjoiteltaessa opettajan antamat ohjeet ovat tärkeitä, eikä oppilaan tulisi antaa kokeilla clarino-rekisteriä itsekseen, ennen kuin opettaja on antanut siihen oikeanlaista opastusta. Hän ehdottaa, että ensimmäinen kokeilu clarino-rekisteriin voisi olla seuraavanlainen: opettaja soittaa pitkän chalumeau-rekisterin äänen, ja pyytää oppilasta painamaan rekisteriläppää hänen puolestaan, jolloin ääni siirtyy clarino-rekisteriin. Tämän jälkeen opettaja pyytää oppilasta soittamaan pitkän chalumeau-rekisterin äänen tasaisen voimakkaalla puhalluksella, jolloin roolit ovat vaihtuneet ja opettaja painaakin oppilaan puolesta rekisteriläppää. Puhaltaessaan oikeanlaisella paineella, ylä-äänien pitäisi tällöin syttyä oppilaan klarinetissa. Stein ehdottaa (1958, 38) tällaista harjoitusta, jotta oppilas oppisi löytämään oikeanlaisen ilmanpaineen clarino-rekisterin syttymiseen ja, ettei hän omaksuisi vääränlaisia maneeereja clarino-rekisterin äänten syttymisessä.

Brymerin mielestä (1976, 178–180) perusedellytys clarino-rekisterin oppimiselle on sen harjoittaminen erikseen chalumeau-rekisteristä. Hänen näkökulmansa on harjoittaa clarino-rekisteri soivaksi soittamalla pelkästään clarino-rekisterin ääniä, ja yhdistää clarino-rekisteri chalumeau-rekisterin ääniin vasta sitten kun clarino-rekisterin sointi on varma. Brymer ei kuitenkaan ota kantaa siihen, että pitäisikö ylä-äänien ensin löytää aläänten kautta, niin kuin Stein ehdottaa.

3 Clarino-rekisteri tarkoittaa säveliä h1–c3.

4 Chalumeau-rekisteri tarkoittaa säveliä e–b1.

Lopuksi klarinettipedagogiikassa merkittävää soittotekniikan ja musiikillisen ymmärtämisen lisäksi on musiikillisen minäkuvan rakentaminen. Harris (1995, 132) perustelee tämän tulevan esille parhaiten oppilaan esiintyessä mahdollisimman usein. Hän painottaa, että esiintyminen on osa musiikkia ja muusikkoutta, joten sitä tulisi korostaa myös soitonopetuksessa. Esiintymisen yhteydessä oppilas rakentaa musiikillista minäkuvansa ja vahvistaa teknistä osaamistaan. Opettajan on kuitenkin muistettava ohjata oppilasta esittämään riittävän helppoja kappaleita, jotta esiintymiskokemuskokemus tukee myönteisen musiikillisen minäkuvan kehitystä.

2.3 Katsaus musiikin perusteiden opettamiseen

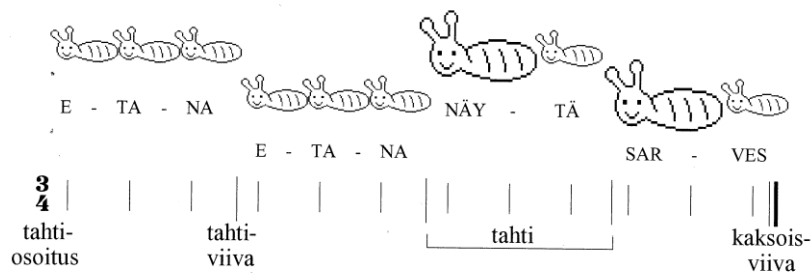
Musiikin perusteet, joihin kuuluvat musiikinteoria ja säveltapailu, ovat osa musiikillista ymmärrystä. Soittimen hallinnan lisäksi musiikin oppimiseen kuuluvat nuotinlukutaito, sävelkorkeuksien suhteiden ymmärtäminen, rytmiluku ja harmonioiden hahmottaminen. Perustasolla tärkeintä on kuitenkin nuotinlukutaito, johon kuuluu sekä rytmien että sävelkorkeuksien hahmottaminen ja esitysohjeiden ymmärtäminen. Kerään tähän osioon ajatuksia musiikin perusteiden alkeisopetuksen osa-alueista, joita hyödynnän alkeiskirjojen analyysissa.

Vaikka musiikin perusteiden opetus onkin musiikkioppilaitoksissa siirretty erilliselle opitunnille, on soitonopettajan rooli perusteiden ymmärtämisessä ja teoreettisten ilmiöiden käyttöönotossa kuitenkin tärkeä. Melodia-ajatuksen oppimiseksi lapsioppilaan tulee alkuun ymmärtää sävelkorkeuksien suhde nuottiviivastolla oleviin nuotteihin. Samalla hänen tulee hahmottaa, että erinäköisillä nuoteilla on eri pituudet ja, että rytmit syntyvät näitä yhdistelemällä.

Kaisu Asikainen kirjoittaa Sibelius-Akatemian koulutusjulkaisussa *Säveljonon hallinta ja musiikin teoria-aineiden oppimisvaikeudet* (2005, 25) asteikkoskeeman, eli lapsen mielikuvan sävelasteikon sävelten suhteesta toisiinsa kehittyvän jo tiedostamattomasti varhaislapsuudessa. Se kehittyy aina lapsen kuullessa länsimaista taidemusiikkia, ja tarkentuu jatkuvasti. Vaikka koulunsa aloittava lapsi onkin yleensä orientoitunut länsimaisen taidemusiikin asteikkoskeemaan, kunnolliseen sävelasteikkojonon hallinnan oppimiseen menee kuitenkin aikaa (Asikainen 2005, 26). Asikainen kirjoittaa (2005, 26), että sävelkorkeussymboliikan ymmärtäminen on pitkäaikainen oppimisprosessi, joka alkaa sävelnimien käyttämisellä. Sävelkorkeussymboliikan ymmärrys kehittyy syvemmälle tasolle silloin kun lapsi oppii yhdistämään nuottikuvan oman soittimensa

sormitusstrategiaan eli sormien liikkeisiin. Näin ollen sujuvalle nuoteista soittamiselle sormitusstrategian oppiminen on välttämättömyys, mutta Asikaisen mukaan (2005, 31) opettajan tulisi kuitenkin varmistaa, ettei oppilas osaa sävelnimiä pelkästään sormitus-ten avulla, vaan ymmärtää niiden suhteen toisiinsa myös ilman soitinta. Asikainen painottaa, että sävelnimien osaamisen taso ei pitäisi jäädä tilannesidonnaiseksi. Samoin myös ilman nuotteja soittaminen auttaa lasta harjaannuttamaan korvaansa sävelkorkeuksien erojen kuuntelemiseen, mikä saattaa jäädä huomioimatta pelkästään nuoteista soittamisen aikana (Asikainen 2005, 32).

Nuottikuva; nuottiviivasto ja siinä olevat erinäköiset nuotit ovat lapselle uusi asia. Nuottikuvan opettelemisessa mielikuvien käyttö nuottien aika-arvoista on avuksi. Ahonen kirjoittaa kirjassaan *Johdatus musiikin oppimiseen* (2004, 95) graafisen kuvan olevan verbaalista helpompi tapa lapselle hahmottaa musiikillista metrisyyttä, eli rytmien suhdetta toisiinsa (katso kuvio 1). Melodisuuden oppimisessa lapsen musiikillinen kehitys etenee karkeasta melodian tunnistamisesta kohti täsmällisempää ymmärrystä intervaleista. Intervallien suhteiden ymmärtäminen tapahtuu niin sanotun kontuuriskeeman kautta, eli kuvainnollisesti pienen sävelalueen välisten sävelien hypyistä isompiin hypyihin. (Ahonen 2004, 97–99.)

Kuvio 1. Esimerkki graafisesta kuvasta musiikinteorian opetuksessa. Alkuperäinen kuva, lupa kuvan julkaisemiseen saatu Tuire Kuuselta 9.3.2016. Kuusi 1998, 7.

Klarinetinsoittoa aloittavan, noin 9-vuotiaan lapsen musiikin perusteiden osaamisen taso voi olla vaihteleva, sillä se riippuu lapsen aikaisemmista musiikkiopinnoista. Harjaantumattoman oppilaan kanssa soitonopettaja voi soiton alkeiskirjan rinnalle ottaa käyttöönsä musiikinteorian alkeiskirjan, mutta toivottavaa olisi, että myös harjaantu-

neen oppilaan soitonopetuksessa teoreettiset asiat myös tulisivat käytäntöön soiton kautta. Näin oppilaalle muodostuu käsitys siitä, että musiikin perusteet ovat luonnollinen osa musiikkia ja soitonopiskelua.

Musiikin perusteiden opetus perustuu pitkälti asioiden kertaamiseen ja useasti harjoitteluun. Jotta lapsi, jolla ei aiemmin ole ollut kosketusta musiikin perusteisiin, hahmottaisi sävelkorkeuksien ja nuottien pituuksien suhteet, tulee näitä asioita harjoitella paljon ja antaa niille aikaa kypsyä. Olisi toivottavaa, että soitonopiskelun alkeiskirjoissa otettaisiin huomioon lapsen mahdollinen harjaantumattomuus musiikin perusteisiin. Perinteisen nuottikuvan sijasta graafinen nuottikuva voisi sopivalla tavalla tukea oppilaan ymmärrystä sävelkorkeuksista ja rytmeistä, ja soitonopiskelu voisi alussa keskittyä soittimen hallintaan. Mielestäni on kuitenkin tärkeää ottaa musiikin perusteet osaksi soitonopiskelua, jotta oppilas ymmärtää niiden yhteenkuuluvuuden. Vähitellen opetuksessa tulisi lisätä nuottien nimiä, esitysmerkkejä ja rytmejä, jotta oppilaalle muodostuu ymmärrys musiikinteoreettisesta kokonaisuudesta. Yhdistettynä säveltämis- ja improvisaatioharjoituksiin lapsi saa musiikin perusteista ja soitonopiskelusta eväitä musiikin luomiseen myös soitonopiskelun ulkopuolella.

2.4 Katsaus alakouluikäisen lapsen oppimisen tarpeisiin

Klarinetinsoiton aloitusiässä oleva lapsi, 9-vuotias, on jo oppinut koulunkäynnin perusteet, johon kuuluu sääntöjen noudattaminen, aikuiseen eli auktoriteettiin luottaminen ja häneen tukeutuminen. Tässä iässä lapsi myös alkaa hahmottaa paremmin aikakäsitystä, suunnitelmallisuutta ja tekojen seurauksia. Verrattuna 7-vuotiaaseen lapseen, 9–10-vuotias lapsi osaa jo paremmin hallita tunteitaan ja hän on epäitsekäämpi. Suhde aikuisiin on alakouluiän alkuvaiheessa myönteinen, mutta alakouluiän loppuvaiheessa lapsi saattaa alkaa kyseenalaistaa auktoriteetin asemaa. (Berger 2011, 260–262.)

9-vuotiaana lapsen looginen ajattelukyky kehittyy, jolloin syy-seuraus -suhteiden ymmärtäminen monipuolistuu. Vaikka abstrakti ajattelutapa alkaa kehittyä, 9-vuotias lapsi oppii kuitenkin edelleen parhaiten konkreettisten esimerkkien ja käytännön mielikuvien kautta. (Berger 2011, 346.) Ystävyyssuhteet, hyväksytyksi tuleminen ja ryhmään kuuluminen ovat 9–12-vuotiaalle lapselle tärkeitä. Kuitenkin tässä iässä alkava yksilöllisyyden vahvistamisvaihe ja alkava esimurrosikä voi aiheuttaa lapsen tunne-elämässä vieraantuneisuuden ja tyytymättömyyden tunnetta, mikä saattaa ilmetä muun muassa rauhattomuutena ja ärtyisyytenä. Tästä huolimatta lapsi tarvitsee turvaa ja huolenpitoa

aikuisilta ja apua uusien tunteiden ymmärtämisessä ja käsittelyssä. (Berger 2011, 346, 375.)

Soitonopettajan näkökulmasta alakouluikäisen oppimisen kehitys vaikuttaa opetukseen siten, että opettajan tulee huomioida jokaisen oppilaan yksilöllinen kehitystaso ja kehittää opetuksensa tälle oppilaalle sopivaksi. Alakoulun keskiluokilla (3–4 -luokkalainen lapsi) oleva klarinetinsoittoa aloitteleva lapsi tarvitsee konkreettisten ohjeiden lisäksi vielä mielikuvia oppimisen edistämiseksi mutta myös selityksiä syy-seuraussuhteista. Ymmärtäessään *miksi* soitinta kannattaa kannatella tai soittaa tietyllä tavalla, lapsi omaksuu ohjeen myönteisessä mielessä. Lisäksi lapsi tarvitsee haastetta mielenkiinnon ylläpitämiselle ja onnistumisen tunteen luomiselle. Jotta lapsen oppimishalukkuus ei kärsisi, onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset tulisi liittää lapsen kykyihin ponnistella oppimisen eteen, eikä niitä tulisi liittää hänen lahjakkuutensa tai kykyhinsä (Tuovila 2003, 49).

Myönteinen suhtautuminen musiikkiesityksiin kehittyy onnistuneista esityksistä. Opettajan tulisikin pyrkiä mahdollisimman säännölliseen esiintymisrutiiniin heti soitonopintojen alussa. Näin oppilaalle muodostuu myönteinen mielikuva esityskokemuksistaan ja mielikuva siitä, että esiintyminen on osa soittoa. Jotta oppilas kokisi olevansa ”tilanteensa herra” esityksen aikana, tulisi esityskappaleen olla tarpeeksi helppo lapsen soitotason nähden. (Harris 1995, 132.) Soitonopettaja voi lisätä onnistumisen ja hyväksymisen tunnetta järjestämällä ryhmäopetusta samanikäisille ja -tasoisille lapsille. Myös vanhempien ottaminen osaksi soittoharrastusta tukee lapsen omistautumista soittoharrastukseen. Vanhempien kannustus ja vertaisten hyväksyntä eivät vain edesauta myönteistä suhtautumista soittoon, vaan auttavat myös myönteisen musiikillisen minäkäsityksen luomisessa. (Tuovila 2003, 50.)

Satosuon mukaan (Tuovila 2003, 48) lapsuudenaikaiset onnistumisen tunteet musiikkiharrastuksessa vaikuttavat positiivisesti musiikkiharrastuksen jatkamiseen aikuisiässä. Myönteisen musiikillisen minäkäsityksen kehittymisessä oleellista on luottamuksellinen suhde oppilaan ja opettajan välillä. Luottamuksellisessa opettajan ja oppilaan välisessä suhteessa lapsi kokee musiikillisten tehtävien ja harjoitusten teon turvalliseksi ja miellyttäväksi. Turvallisuuden tunteen luominen vaatii aikaa. Opettajan tulee siis tarkasti tunnustella lapsen tuntemuksia opetustilannetta kohtaan, ettei hän pyydä lapselta sellaisten tehtävien tekemistä, joihin lapsi ei vielä ole valmis. Myönteinen musiikillinen

minäkäsitys syntyy lapsen kokiessa musiikillisten elämysten olevan merkityksellisiä elämäntapahtumia. (Tuovila 2003, 47.)

Monipuoliset musiikkikokemukset luovat perustan musiikillisen maailmankuvalle ja -minäkäsitykselle (Anttila & Juvonen 2002, 30–31). Musiikillinen minäkäsitys rakentuu kaikista musiikillisista kokemuksista, niin positiivisista kuin negatiivisistakin, jotka lapsi kokee elämänsä aikana. Tulamon mukaan (Anttila & Juvonen 2002, 56) musiikilliseen minäkäsitykseen kuuluu kolme pääulottuvuutta: tiedostettu musiikillinen minäkäsitys, eli millainen kokee olevansa, musiikillinen ihanneminäkäsitys, eli millainen haluaisi olla sekä musiikillinen toveriminäkäsitys, eli millaisena uskoo muiden näkevän itsensä. Näihin liittyy myös käsitys omasta suoriutumisesta, omasta emotionaalisesta suhteesta musiikkiin sekä käsitys omasta fyysis-motorisesta suoriutumisesta musiikissa (Anttila & Juvonen 2002, 56).

Myönteinen musiikillinen minäkuva on siis oppilaan minäkuva itsestään soittajana, esittäjänä ja musiikin luoja. Myönteisen musiikillisen minäkäsityksen luomisessa niin opettaja kuin oppimateriaali ovat keskeisessä roolissa. Oppimateriaalin luomat mahdollisuudet yhteissoittoon eli vertaisten tukeen, improvisointiin ja säveltämiseen eli musiikin luomiseen, konserttimateriaaliin eli musiikin esittämiseen, ovat avainasemassa myönteisen musiikillisen minäkuvan kehittämisessä. Opettajan rooli on käyttää materiaalia monipuolisesti, kuunnella oppilaan tarpeita ja hyödyntää oppilaan ja opettajan välistä suhdetta. Nämä luovat mahdollisuuksia turvalliseen musiikin opiskeluun ja myönteisen musiikillisen minäkäsityksen luomiseen.

2.5 Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma

Suomen musiikkioppilaitoksissa opetettava klarinetinsoitto noudattaa opetushallituksen laatimaa taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelman mukaan musiikin opetuksen tehtävänä on luoda edellytykset musiikin elinikäiselle harrastukselle sekä antamaan valmiudet ammattiopintoihin musiikkialalla. Lisäksi opetussuunnitelmassa painotetaan oppimisen olevan seurausta oppilaan omasta toiminnasta, joten oppimisympäristön on otettava erilaiset oppijat huomioon.

Musiikin perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan musiikinopintojen tavoitteena on, että oppilas perehtyy soittimensa perustekniikkaan, sen ohjelmistoon ja yhteissoit-

toon. Lisäksi oppilas oppii ”musiikin esittämiseen ja yhteismusisointiin tarvittavia instrumenttitaitoja” ja ”kehittää musiikillista ilmaisukykyään ja esiintymistaitoaan” (Opetushallitus 2002, 9–10). Musiikin perusteiden osalta oppilaan tulee oppia musiikin lukua ja kirjoitusta, musiikin hahmottamista sekä musiikin historiaa ja -tyylien tuntemusta. Vaikka opetussuunnitelmassa mainitaankin (2002, 10), että oppilaitos voi soveltaa opetusta, suositellaan siinä kuitenkin musiikin perusteiden sisältöalueiden toteuttamista vuorovaikutuksessa instrumenttiopetuksen kanssa.

Alkeiskirjojen analyysissä tarkastelen kirjojen sisältöä taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman näkökulmasta. Vaikka alkeiskirjojen sisällöt eivät itsessään riitä ensimmäisen tasosuorituksen suorittamiseen, ne antavat vankan pohjan klarinetinsoiton harrastamiselle. Analysoin kirjojen sisältöjä siitä näkökulmasta, kuinka niiden sisällöt soveltuvat taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman mukaiselle musiikin opettamiselle.

3 Alkeiskirjojen analyysi

Tässä osiossa analysoin valitsemiani klarinetinsoiton alkeisoppikirjoja. Analyysini pohjautuu havaintoihini luvussa kaksi *Katsaus klarinetinsoiton alkeisiin ja musiikinopetuksen pedagogiikkaan* klarinetin soittotekniikasta sekä klarinetin soittotekniikan ja musiikin perusteiden opetuksesta.

Analyysissäni tarkastelen kirjoissa olevia kappaleita, harjoituksia ja ohjeita oppilaalle ja soitonopettajalle koskien soittoasentoa, ansatsia, hengitystä, äänenlaatua, kielitystä, sormitekniikkaa ja clarino-rekisterin harjoittamista. Näiden lisäksi tarkastelen musiikin-teorian osuutta ja musiikin perusteiden opettamisen osuutta kirjassa, sekä kirjan päätepidettä. Päätepidellä tarkoitan niitä musiikillisia taitoja, jotka odotetaan oppilaan saavuttaneen kun kirja päättyy. Otan analyysissäni myös huomioon kirjojen antamat välineet myönteisen musiikillisen minäkuvan rakentamiselle, niiden tapaa ottaa alakouluikäinen oppija huomioon sekä kirjojen antamat mahdollisuudet taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisen opetukseen. Tarkastelen kirjojen lähestymistapaa musiikillisen luovuuden, eli säveltämisen ja improvisaation opettamiseen. Lisäksi tarkastelen yhteissoittomahdollisuuksia ja vertaisten roolia kirjojen pedagogiikassa.

3.1 Vivo klarinetti – iloiseen ja inspiroivaan opiskeluun!

Vivo klarinetti on suomalaisten klarinetistien ja klarinettipedagogien Karipekka Eskelisen, Minna-Maria Pesosen ja Eija Särkimäen julkaisema klarinetinsoiton alkeisoppikirja. Kirjan alkusanoissa kirjoittajat painottavat kirjan olevan soveltuva klarinetinsoiton alkeiden opiskeluun sekä yksityis- että ryhmäopetuksessa ja, että kirjassa opetetaan klarinetinsoiton lisäksi myös omien kappaleiden säveltämistä ja musiikin perusteita. Ohjelmisto on tekijöiden mukaan valittu monipuoliseksi, sisältäen niin improvisaatioharjoituksia, maailmanmusiikkia kuin yhteissoittoharjoituksiakin. Lisäksi kappaleissa on sointumerkit c-vireisille soittimille. Kirjan kappaleet ja harjoitukset ovat tekijöiden sävellyksiä, kansanlauluja sekä tuttuja lastenlauluja suomesta ja ulkomailta. Vivo-kirjaan ei ole olemassa erillistä opettajan opasta.

3.1.1 Vivo klarinetti: kirjan eteneminen ja harjoitteet

Vivo klarinetti -kirja alkaa tutustumalla klarinettiin ja sen ääneen. Ensimmäisellä aukeamalla on klarinetin osien piirtämis- ja nimeämisharjoituksia, sekä äänenmuodostusharjoitus, johon kirja antaa selkeät ohjeet. Itse äänenmuodostusta tai opetusta ei kuitenkaan sen enempää ensimmäisissä harjoituksissa avusteta. Kirjan alussa harjoitukset etenevät hitaasti; ensiaukeamilla onkin paljon kuvia ja kirjallisia harjoituksia nuottikuvaharjoitusten sijasta.

Uudet asiat kirjassa esitellään tietoiskulaatikossa. Jokainen aukeama kirjassa alkaa tietoiskulaatikolla, johon on kerätty sillä aukeamalla esiin tulevat uudet asiat: uudet sävelet ja musiikkiteoreettiset käsitteet. Musiikkiteoreettisia ja klarinettitekniisiä ilmaisuja ei yleisesti tietoiskulaatikossa kuitenkaan sen enempää selitetä, vaan tietoiskulaatikko toimii vain uusien asioiden esittelypaikkana. Esimerkiksi sivulla 54 on tietoiskulaatikko, jossa kerrotaan neljä asiaa:

Rekisterin ylitys: $b^1 - c^2 - b^1$
 vaihtuva tahtiosoitus
 F-duuriasteikko ja kolmisointu alkaen f^1 -sävelestä
Moderato - hillitysti, kohtuullisessa tempossa
 (Eskelinen et al. 2012, 54)

Vaikka klarinettitekniset asiat vain esitellään, joillekin ilmiöille (yleisesti ottaen musiikisanastolle) annetaan tietoiskulaatikossa selitys. Uusien asioiden esitleminen ennen

kappaleiden soittoa valmistaa oppilasta uusien asioiden hahmottamiseen. Samalla uusien musiikkiteoreettisten ja klarinettitekniisten asioiden kerääminen tietoisuuskokoon auttaa opettajaa hahmottamaan kyseisen aukeaman haasteet ja opetukselliset asiat. Uudet sävelet esitetään tietoisuuskokossa nuottiesimerkein ja klarinetin sormitustaulukkokuvalla. Voisiko olla niin, että tietoisuuskokoon tarkoitus on toimia muistutuksena ja työkaluna opettajalle eikä niinkään uusien asioiden esiintuomisena oppilaalle?

Kappaleiden ja tietoisuuskokojen lisäksi kirjassa on rytmilukutehtäviä, musiikin teorialuokkeita, sävellystehtäviä ja improvisaatioharjoituksia. Esimerkiksi sivun 31 tehtävässä on yhdistetty rytmilukua ja sävellystä samassa tehtävässä. Tehtävä on neljän tahdin neljäsosa- ja kahdeksasosanuotein kirjoitettu rytmi, jossa pyydetään oppilasta ensin lukemaan ja taputtamaan ja sen jälkeen soittamaan sama rytmi. Lopuksi pyydetään vielä keksimään ”sävelet tähän rytmiin Käkösen kansioon. Keksi kappaleelle nimi ja soita se.” (Eskelinen et al. 2012, 31).

Kirjan suhtautuminen musiikin perusteiden opettamiseen tulee esille heti ensimmäisillä aukeamilla, joissa musiikin perusteiden peruskäsitteet esitellään. Kirjan alussa käydään läpi jopa enemmän teoriasanastoa kuin klarinetinsoiton perusteisiin kuuluvia asioita. Sen sijaan, että kirja alussa esittäisi oppilaalle soittoasennon, ansatsin, klarinetin osien nimet tai käsien asennon, siinä esitellään G-avain, tahti, tahtiviiva, kaksoisviiva ja nuottiviivasto, ja heti seuraavalla aukeamalla tahtiosoitus, kokonuotti, kokotauko ja kertausmerkit. Kirjan alussa teorian osuus on merkittävämpi, loppua kohden se alkaa vähentyä.

Myös itsensä ilmaisu on vahvasti läsnä kirjojen tehtävissä. Se tulee esille runsaina improvisaatio- ja sävellystehtävinä, joihin oppilasta valmistellaan kirjan edetessä. Improvisaatioharjoituksiin ja sävellystehtäviin annetaan selkeät ohjeet. Ensimmäiseen improvisaatioharjoitukseen ohjeistetaan näin:

Improvisoi säkeistöjen välissä: Soita annetun asteikon säveliä vapaassa järjestyksessä ja rytmissä esimerkiksi kahdeksan tahdin ajan. (Eskelinen, Karipekka 2012, 25.)

Harjoituksessa annetaan myös opettajalle ehdotus säestyksestä pianolla improvisaation aikana. Myöhemmin kirjassa säveltämisharjoituksia ohjeistetaan näin: ”*Keksi sävellet tähän rytmiin...*” (Eskelinen et al 2012, 31) ja ”*Tee kappale F-duurissa...*” (Eskelinen et al 2012, 27).

Kokonaisuudessaan kirjassa harjoitellaan koko ajan soiton ohella musiikin teorian perusteita. Kirjan lopussa on muutama sivu pelkkää tyhjää nuottiviivastoa, johon kannustetaan tekemään omia sävellyksiä sekä kirjan tehtäviä. Kappaleiden lomassa on harjoituksia ylennys-, alennusmerkkien sekä eri aika-arvoisten nuottien piirtämiseen, rytmien lukuun ja rytmitehtävien täydentämiseen, transponointiin ja säveltämiseen. Musiikin perusteet on kuitenkin monissa harjoituksissa liitetty soittoon. Esimerkiksi sivulla 34 on harjoitus, jossa pyydetään oppilasta laskemaan kuinka monta e -säveltä sormijumppa -harjoituksessa on. Tämä tukee Asikaisen (2005, 31) näkemystä sävelnimien opettelusta, ja auttaa oppilasta liittämään musiikin perusteet klarinetin soittoon.

Kirjassa esitellään harmonisen, melodisen ja luonnollisen mollien kulku, mutta muuten musiikin perusteita ei niinkään harjoiteta melodisesti. Laulu- tai solmisaatiotehtäviä ei juurikaan ole, mutta muutama sävelten tunnistustehtävä löytyy. Lisäksi, kuten aikaisemmin mainitsin, kirjassa on improvisaatio- ja sävellysharjoituksia. Yleisesti ottaen kuitenkin kirjan musiikin perusteiden esittäminen on hyvin rytmipainotteista. Johtuukohan tämä siitä, että rytmit ovat melodiaa ja sävelkorkeuksia vähemmän läsnä soitonopettelussa, ja siksi kirjassa halutaan rohkaista opettajaa opettamaan myös rytmejä tarkasti? Toisaalta, rytmit ovat osa musiikkia ja niitä on helpompi harjoittaa erikseen melodiasta, kuten yleensä musiikin perusteiden kirjoissa tehdäänkin. Sävelnimien ja melodian hahmottamisen opettaminen jää Vivo-kirjassa kuitenkin kokonaan opettajan vastuulle.

Vivo klarinetti -kirjassa ei ole erillisiä lukuja tai oppilaille esiteltyjä aihepiirejä, joiden ympärillä harjoitukset rakentuvat. Kirja etenee kuitenkin niin, että tietoiskulaatikossa esillä olevat asiat harjoitellaan samalla aukeamalla olevissa kappaleissa. Jokainen aukeama alkaa sormijumpalla tai ääniharjoituksella, jota seuraa harjoituskappaleita, ja aukeaman lopussa on yleensä joko kaanon tai duo. Näin ollen voisi tulkita, että yksi aukeama on ikään kuin yksi luku, jossa uuden soittoteknisen asian lisäksi harjoitellaan yhteissoittoa.

Kirjan etenemisessä huomionarvoista on se, että uusien asioiden lomassa harjoituskappaleet kertaavat paljolti aikaisemmin opittuja taitoja. Esimerkiksi sivujen 26–27 alueella harjoitellaan F-duuriasteikkoa ja b-säveltä, mutta sivun 27 *Pingispallo-duo* on kuitenkin, sivujen muista kappaleista poiketen, sävelletty C-duurissa. Toisin sanoen, vaikka kirjassa esitellään uusia teknisiä asioita, palataan vielä teknisesti helpompiin teoksiin uusien kappaleiden harjoittelemisen aikana.

Kirjan loppuessa oppilas osaa soittaa sävelet $e-a^2$ ja kromaattisesti c^1-c^2 . Lisäksi hän on monipuolisesti harjoitellut niin soittaen kuin lausuen rytmejä, tasa- ja kolmijakoisia melodioita ja ymmärtää musiikinteorian perusanastoa. Oppilas on myös harjoitellut sekä kaanon- että duosoittamista ja yhteissoittoa säestyssoittimen kanssa, ja hän on tehnyt omia sävellyksiä ja improvisoinut musiikkia. Vaikka *Vivo*-kirja esitteleeekin musiikin ja klarinetinsoiton perusteita, on oppilaan klarinetinsoiton ääniala kuitenkin melko rajoittunut vielä kirjan loppuessa. Esitysohjeita ei kirjassa vielä harjoitella, joskin muutamassa kappaleessa on tempollisia esitysohjeita, kuten *accelerando*. Kirjassa olevat kappaleet ovat sävelletty C-, F- ja G-duurissa sekä näiden rinnakkaismoleissa, eikä varsinaisia asteikkoharjoituksia kirjassa ole. Vaikka mainitsinkin jonkun sormijumpan olevan asteikkoharjoitus, tulee opettajan tutustuttaa oppilasta muihin sävellajeihin kirjan ulkopuolella. Toisaalta *Vivo*-kirja antaa vankan pohjan klarinetinsoiton aloitukselle sekä valmiuksia jatkaa soittoa vaativammista kirjoista.

3.1.2 Vivo ja klarinettitekniikka

Miten *Vivo* klarinetti -kirja käsittelee klarinettitekniikkaa? Kuten mainitsin luvussa 2.2 *Katsaus klarinettipedagogiikkaan*, Harrisin ja Brymerin mielestä klarinetinsoiton perusteissa tulisi alussa kiinnittää erityistä huomiota äänenmuodostukseen ja äänenlaatuun. *Vivo*-kirjassa äänenmuodostukseen ei anneta erillisiä ohjeita, eikä äänenmuodostuksen harjoitteita ole kuin ensimmäisillä sivuilla. Aika pian kirjassa edetään musiikinteoreettisiin asioihin, mutta uusia säveliä opetellaan alussa melko maltilliseen tahtiin. Äänenlaadun mielikuvan antamisessa kirjan sisältöä voi soveltaa niin, että opettaja soittaa paljon esimerkkejä harjoitteista. Opettaja voi sitten Steinin (1958, 33–34) ehdotuksen mukaan pyytää oppilasta keskittymään sävelten pituuksien erojen huomaamiseen ja puoli- ja kokosävelaskelten erojen kuuntelemiseen. Vaikka *Vivossa* ei ohjeisteta opettajaa äänenlaadun tarkasteluun, on se erittäin huomionarvosta alun harjoitteissa. Toisaalta ymmärrän *Vivo*n tekijöiden ajatuksen: nuoren lapsen motivaatiota on vaikeata ylläpitää ellei hän pääse soittamaan mukavia kappaleita heti alussa. Kirjan tekijöiden

ajatus pienestä määrästä äänenmuodostusharjoituksia kirjan alussa ja nopea siirtyminen helppoihin kappaleisiin on varmaan ollut oppilaan motivaation ylläpito. Vaikka oppilas soittaakin heti kolmannella aukeamalla jo kappaleita, pitää ansatsia ja soittoasentoa koko ajan tarkastella oikean soittotekniikan oppimiseksi. Opettajan kuuluu pitää huolta siitä, etteivät uudet musiikkiteoreettiset asiat vie huomiota ansatsin löytämisestä ja äänenmuodostuksesta.

Nyanssisoiton merkitys puhalluksen hallitsemiselle ja äänenlaadun hallintaan on Steinin (1998, 33–34) mielestä merkittävä. Puhalluksen hallitsemiseen liittyviä harjoitteita Vivossa on vasta sivulla 20, jossa harjoitellaan piano- ja fortentyanssin soittoa. Näin pitkälle soitossa edenneellä oppilaalla on luultavasti jo oikein opittu ansatsi ja hän pystyy myös oikeaoppisesti muokkaamaan ilmanpainetta klarinetin lävitse.

Vivo-kirjassa kaikki alun kappaleet kielitetään. Näin ollen kirja ei noudata Brymerin (1976, 177) näkemystä kielityksen mukaan ottamisesta vasta äänentuoton ollessa laadukas. Opettaja voi toki halutessaan lisätä kaarituksia kappaleisiin keskittymisen lisäämiseksi kielityksen sijasta itse äänentuottoon ja sormittamiseen.

Kirjan alku keskittyy vasemman käden sormituksiin, kuten Brymer (1976, 174) ehdottaakin. Vaikka h-sävel esitelläänkin jo kolmannella aukeamalla, on harjoituksissa kertausmielessä paljolti vain vasemman käden sormia jopa kuudennelle aukeamalle asti, jossa g- ja a-äännet esitellään. Myös Harrisin (1995, 130) neuvoa asteikkosoiton harjoittamiseen sormien koordinaation löytämiseksi on kirjassa hyödynnetty. Heti viidennellä aukeamalla aloitetaan sormijumpalla, jossa laskeudutaan g^1 -sävelestä c^1 -säveleen ja siitä takaisin g^1 -säveleen.

Clarino-rekisteriä aletaan harjoittaa kirjan keskiosassa. Sitä harjoitetaan duodesimiääniharjoituksen avulla, eli alemman äänen kautta. Ensimmäiset clarino-rekisterin sävelet, joita kirjassa harjoitellaan, ovat c^2 , d^2 ja e^2 . Harjoituksissa käytetään niin legatoa kuin kielitystä. Vaikka ääniharjoituksissa ylemmän äänen sointia harjoitetaan duodesimin kautta, samaa tekniikkaa ei käytetä harjoituskappaleissa. Harjoituskappaleissa chalumeau- ja clarino-rekisterien säveliä harjoitellaan erilleen toisistaan. Oktaavin kautta leikkittelyä on kuitenkin heti alkuun, jotta lapsi hahmottaisi yhteyden alemman ja ylemmän sävelen välillä. Vaikka clarino-rekisteriä pääasiassa harjoitetaan kirjan keskiosasta alkaen, on loppuosassa kuitenkin edelleen kertausta myös chalumeau-rekisterissä olevista kappaleista. Rekisterin ylitykseen liittyviä harjoitteita tulee vasta

kun clarino-rekisteriä on harjoitettu pidemmän aikaa. Tämä tukee Brymerin (1976, 178–180) käsitystä siitä, että clarino-rekisteriä tulisi harjoittaa erikseen chalumeau-rekisteristä ja nämä tulisi yhdistää vasta kun clarino-rekisteri on kunnolla hallussa.

Musiikillisen minäkuvan rakentaminen on vahvasti läsnä Vivo-kirjassa. Sen lisäksi, että improvisaatioharjoituksia on paljon, kirjassa kannustetaan yhteissoittoon duojen, kaanonien sekä c-vireisille soittimille sopivien säestyssointumerkkien avulla. Yhteissoitto luo oppilaalle positiivisen kuvan musisoinnista ja auttaa itsevarmuuden löytämisessä musiikin luomisessa. Kirjan lopussa on *Juhlasta juhlaan* -osio, johon on kerätty perinteisiä lauluja erilaisiin juhlapyyhiin, kuten onnittelulauluja, joululauluja ja kevääseen ja kesään sopivia lauluja. Osa loppuosion sävelmistä ovat helppoja ja sävelletty chalumeau-rekisteriin, jotta myös kirjan alkeita ja keskiosassa opiskeleva oppilas voi soittaa niitä. Lisäksi lopussa on koottuna lisää musiikin perusteiden harjoituksia sekä *Esiintymässä* ja *Ilman nuotteja* -sivut. Näille sivuille oppilas voi merkitä missä ja milloin on ollut esiintymässä sekä merkitä kappaleita, jotka hän osaa soittaa ulkoa. Kaikki nämä asiat lisäävät positiivista mielikuvaa soittoharrastuksesta ja kannustavat oppilasta ja hänen vanhempiaan liittämään klarinetinsoiton jokapäiväiseen elämään.

3.1.3 Vivo-klarineti: lapsen musiikilliset oppimisen tarpeet ja opetussuunnitelman toteutuminen

Vivo-klarineti -kirja on suomalaisten tekijöiden tekemä, joten voi olettaa, että kirja noudattaa opetushallituksen laatimaa taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Kirjan rikas sisältö, joka tukee niin klarinetinsoiton monipuolista ohjelmistoa kuin musiikin perusteiden opetusta, antaa oppilaalle valmiudet klarinetinsoiton ja perustekniikan hallintaan. Lisäksi kirjan duot ja monet tunnetut kappaleet ovat hyvää esitysmateriaalia. Nämä tukevat niin opetussuunnitelman kuin peruskouluikäisen lapsen musiikin oppimisen mukaista näkemystä yhteissoiton tärkeydestä vertaisten kanssa.

Kirja on mielikuvituksellisesti ja yhtenäisesti kuvitettu. Yleisasultaan kirja noudattaa leikkisää suhtautumista soitonopiskeluun: kappaleiden lomassa seikkailevat mielikuvitushahmot luovat tasapainoisen punaisen langan kirjan sisältöön. Leikkisä ote soveltuu kuitenkin parhaiten juuri klarinetinsoiton alkamisiässä oleville lapsille; alakoulun ylemmillä luokilla oleva lapsi saattaa jopa pitää leikkisyyttä liian lapsellisena. Leikkisyys näkyy myös kirjan tavassa käsitellä soittomateriaalia: mikään aukeama ei ole samanlainen ja tehtäviä ja kuvituksia on usein ripoteltu pitkin sivuja. Myös oppimateriaalia on

ripoteltu kuviin, kuten sivun 27 kuvitettu siili, joka lausuu ”*Staccato = lyhyesti, terävästi*” (Eskelinen et al. 2012, 27). Pitkin sivuja olevat kuvitukset ja epäsäännöllinen sivuasetelma saattavat aiheuttaa järjestelmällisyyttä kaipaavalle oppilaalle hämmennystä, mikä opettajan tulee yrittää korvata järjestelmällisellä opetuksella. Toisaalta mielikuvitusriikkaalle ja aktiiviselle oppilaalle mielikuvituksellinen ja kuvia runsaasti käyttävä kirja saattaa tukea niin oppimista kuin motivaatiota.

Sääntöjen ja rutiinien luominen jää Vivo-kirjaa käyttäessä opettajan vastuulle. Vaikka kirja saattaa jättää epäjärjestelmällisen yleiskuvan itsestään, se voi kuitenkin tukea opetusta ja toimia vankkana turvana. Lapselle omalla äidinkielellä kirjoitettu kirja voi olla merkittävä tunnesiteen luoja, joka yhdistää soitonopiskelun oppimisen iloon. Mielikuvitusrikas ulkonäkö saattaa herättää niin oppilaassa kuin opettajassakin innokkuutta uusien asioiden luomiseen. Parhaimmassa tapauksessa Vivon sisältö auttaa opettajaa luomaan turvallisen opetustilanteen, jossa niin opettaja kuin oppilaskin uskaltavat kokeilla musiikin tekemisen ääripäitä.

3.2 Klarinett.nu

Klarinett.nu on Ruotsissa vuonna 2001 julkaistu klarinetinsoiton alkeisopetusmateriaali. Kirjan alkusanoissa tekijät kertovat kirjan ottavan uutta tekniikkaa perinteisen soitonopetuksen rinnalle. Soittokirjan materiaalia tukee nimittäin sen mukana tuleva CD-levy, jossa kaikkiin kappaleisiin on nauhoitettu säestys. Myös soittokirjan materiaalia tukee Internet-sivusto, www.klarinett.nu, jossa on materiaalia klarinetin historiasta, klarinetin hoito-ohjeista ja musiikinteoriasta sekä musiikinteoriaan liittyviä harjoitteita. Kirjan tekijät, Roger Norén, KG Johansson ja Anders Norén eivät alkusanoissa sen enempää avaa kirjan sisältöä, vaan toivovat kirjan antavan ”monia musikaalisia kokemuksia” ja toivovat kirjan kannustavan klarinetinsoitossa. Suomessa kirjaa käytetään varsinkin ruotsinkielisissä musiikkiopistoissa.

3.2.1 Klarinett.nu: eteneminen ja harjoitteet

Klarinett.nu -kirja alkaa klarinetin osien esittelyllä. Osien esittelyn jälkeen kirja etenee heti harjoitteisiin, joissa kolmen ensimmäisen klarinetilla soitettavan sävelen lisäksi harjoitellaan ensimmäisiä rytmejä: neljäsosanuottia, puolinuottia, kertausmerkkiä ja 4/4-tahtiosoitusta. Kirja etenee uusien sävelten esittelyllä ja uusien rytmien ja musiikkiteo-

reettisten ilmiöiden esittelyllä aina parin sivun välein. Kirjan nopeaa etenemistä selittääänkin alkusanoissa (Norén et al 2001, 3), jossa tekijät kertovat, että ”voi olla hyvä opetella viisi ensimmäistä säveltä korvakuulolta ja tehdä rytmisiä ja melodisia toistoharjoituksia ennen soittokirjaan siirtymistä”. Tekijät eivät kuitenkaan kerro lukijalle, mitkä nämä ”viisi ensimmäistä säveltä” heidän mielestään ovat. Viisi ensimmäistä kirjassa käytettyä säveltä ovat c^1-g^1 . Kirjan lopussa on kaikki kirjassa läpikäytyt sävelet kerättyinä sormitustaulukkoon ja lopussa on myös pari sivua tyhjää nuottiviivastoa, johon opettaja tai oppilas voi tehdä muistiinpanoja.

Uudet musiikinteoreettiset asiat esitellään kirjassa aina tietolaatikon sisällä. Tietolaatikon olevia asioita ei sen enempää selitellä, vaan laatikko koostuu uuden teoreettisen asian kuvasta sekä sen nimestä. Esimerkiksi sivulla 24 on tietolaatikko, jossa esitellään tahtiosoitus ”C = 4/4” ja pisteellinen neljäsosanuotti (Norén et al 2001, 24). Uudet sävelet esitellään klarinetin sormitustaulukkokuvalla ja nuottiviivastolla. Yleensä klarinettikirjallisuudessa klarinetin sormitustaulukot on kuvitettu peilikuvana katsojaan, mutta klarinett.nu -kirjassa sormitustaulukot ovat kuvitettu ylösalaisin lukijaan nähden. Mitään ääniharjoituksia tai sormiharjoituksia kirjassa ei ole, vaan niiden harjoittaminen jää opettajan vastuulle.

Klarinett.nu -kirjassa olevat sävelmät on liitetty yhteen yhteiskuntaan ja ympäristöön antamalla kirjan käyttäjälle myös yleissivistävää tietoa kirjassa olevista kappaleista ja niiden ympärillä olevista ilmiöistä. Esimerkiksi sivulla 8 olevan *Till Paris* -kappaleen yhteydessä on kuva Eiffel-tornista ja muutama lause siitä:

Eiffel-torni Pariisissa on yksi maailman tunnetuimmista rakennuksista. Se on rakennettu kankiraudasta ja painaa yli 7300 tonnia. Torni rakennettiin alun perin toimiakseen ilmalaivojen mastona. Se on 300 metriä korkea.⁵ (Norén et al. 2003, 8.)

ja sivulla 12 olevan *When the Saints* -kappaleen yhteydessä kerrotaan Louis Armstrongista.

⁵ Oma käänös. Alkuperäisteksti: *Eiffeltornet i Paris är en av världens mest berömda byggnader. Det är byggt i smidesjärn och väger över 7300 ton. Tornet byggdes från början för att fungera som ankoringsmast för luftskepp. Det är 300 meter högt.*

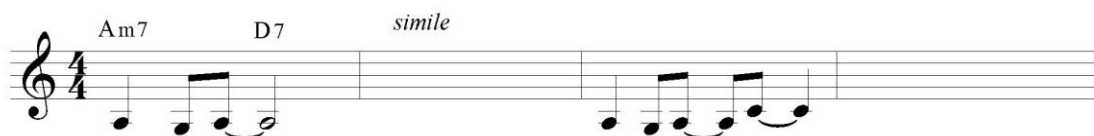
Kirjan mukana tulevalla CD-levyllä on kaikki kirjan kappaleet nauhoitettuna säestyksellisinä. Mitään erillistä pelkän säestyksen tai pelkän klarinettistemman raitaa ei ole, mutta kirjan tekijöiden mukaan on mahdollista kuunnella ainoastaan säestystä tai klarinettistemmaa poistamalla CD-soittimesta toinen kaiutin käytöstä. Pelkän säestyksen kuunteleminen CD-levyltä vaatii siis soittajalta laiteteknistä osaamista. Mukana tuleva CD auttaa oppilasta klarinetin äänen kuulokuvan saamisessa ja auttaa myös nuotinluvun ja soittamisen yhdistämisessä. Mikäli oppilaan nuotin- tai rytmilukutaito on heikko, voi hän CD-levyltä kuunnella kappaletta ennen sen soittamista. Tämä voi olla sekä oppimista tukeva tai sitä häiritsevä metodi; joko oppilasta voi olla vaikeata motivoida nuotintaitoon kun käytössä on aina kappaleen kuulokuva, tai sitten CD-levyn musiikki auttaa oppilasta motivoitumaan äänellisesti oikean klarinetillisen äänen saavuttamisessa. Klarinett.nu -kirjaa käyttäessään, opettajan tulee käyttää CD-levyä harkiten. Hänen tulee muistaa painottaa opetuksessaan myös nuotintaitoa.

Musiikinteorian opetus kirjassa lähtee rytmioipista: kirja alkaa neljäsosa- ja puolinuotin sekä 4/4 -tahtiosoituksen esittelyllä. Pian kirjassa uutena asiana esitellään kokonuotti, kertausmerkit, pisteellinen puolinuotti ja neljäsosatauko. Kaikki tietolaatikossa esiintyvät uudet rytmit harjoitellaan saman sivun kappaleissa. Tietolaatikko toimii siten, että siinä ei anneta musiikinteoreettisille ilmiöille selitystä, vaan tietolaatikossa ne vain nimetään. Opettajan tehtäväksi jää tietoiskujen opettaminen ja selityksen antaminen. Vaikka kahdeksasosanuotti ja kolmijakoinen tahtiosoitus esitellään vasta sivulla 19, kun kirjasta on kulunut noin kolmasosa, kirjassa harjoitellaan haastavampia rytmejä jo ennen sitä.

Klarinett.nu -kirja ei kerro olevansa joko länsimaisen taidemusiikin tai populaarimusiikin opetuksen edustaja. Kirjan harjoitteissa mielestäni molemmat suuntaukset ovat edustettuina. Nuotein kirjoitetut kappaleet ovat pääasiassa tuttuja lastenlauluja, mutta kirjassa on myös kirjan tekijöiden omia sävellyksiä ja helppoja populaarimusiikkikappaleita, kuten Elvis Presleyn *Love me tender* ja Gavin Sutherlandin *I am sailing*. Kiinnostava lisäys kappaleisiin ovat kevyen musiikin rytmiharjoitukset, jotka ovat myös eritelty erilliseen harjoituslaatikkoon (katso kuvio 2). Harjoitukset on nimetty siinä harjoitettavan rytmin mukaan, kuten *Pop*, *Jazz*, ja *Shuffle*. Ensimmäinen harjoitus, *Pop*, löytyy jo kirjan ensimmäiseltä aukeamalta, ja sen ohjeena on ”kuuntele ensin CD:ltä rytmiä ja toista sen jälkeen samalla lailla”⁶. Oppilasta kehoitetaan olla katsomatta kirjan nuotinnusta.

6 Oma käännös. Alkuperäisteksti: *Lyssna på vad CD:n spelar och spela därefter likadant. Försök att inte titta i noterna!*

Tämä, ja muut samalla tekniikalla olevat harjoitukset harjoittavat siis rytmien kuuntelua ja niiden hahmottamista eli säveltapailua. Koska kirjan mukana tulevalla CD-levyllä kaikki harjoitteet on nauhoitettuna, voi oppilas myös kotonaan harjoitella säveltapailua, eikä opiskelu näin ollen ole niin sidottua opettajan läsnäoloon. Opettajan tehtävänä on kuitenkin selittää harjoitteiden rytminkäsittely ja nuotinnuksen ulkoasu tarkemmin. Harjoitteiden ulkoasua on kuitenkin haastavaa selittää oppilaalle, jolle ei vielä ole opetettu pisteellistä rytmää. Näin ollen tämäntyyppiset kevyen musiikin puolelta tulevat rytmiset harjoitteet voisi ottaa opetukseen niin, että aloitteleva oppilas harjoittelee niitä vain kuulokuvasta, ja opettelee rytmien toistamisen. Myöhemmin, kun oppilaan rytmilukutaito on kehittynyt, voisi samoihin harjoituksiin palata niin, että oppilas joutuu lukemaan rytmit ilman kuulokuvaa ja harjoittelee näin rytmilukua.

Kuvio 2. Esimerkki "Latin"-rytmiharjoituksesta klarinett.nu -kirjassa. Tahdit 1–4. Johansson 2001, 23; ks. Norén et al. 2001, 23.

Klarinett.nu -kirjan puolivälissä harjoitellaan rytmiluvun lisäksi improvisaatiota. Sivun 23 improvisaatioharjoituksessa annetaan seuraavanlaiset ohjeet:

Soita alla oleva melodia kerran. Improvisoi sen jälkeen näillä [valmiiksi annetut sävelet] sävelillä kaksi kertaa.⁷ (Norén et al. 2001, 23.)

Myös improvisaatioharjoitukseen on CD-levyllä säestys, jonka kanssa improvisaatiota voi harjoittaa. Valmiiksi annetut sävelet auttavat niin oppilasta kuin opettajaakin kyseisessä improvisaatioharjoituksessa, ja ennalta soitettu melodia antaa oppilaalle mielikuvan mahdollisesta improvisaatiomelodiasta. Myös levyllä oleva säestys tukee improvisaatiota. Improvisaatioharjoituksia on kirjassa vain kaksi, eikä muita sävellystehtäviä tai musiikinluomistehtäviä ole.

⁷ Oma käännös. Alkuperäisteksti: *Spela nedanstående melodi en gång. Improvisera sedan med de här tonerna två gånger.*

Kirjan kappaleille on annettu säestykseen tarvittavat soinnut. Soinnut on kirjoitettu klarinetille sopivaksi, b-vireiselle soittimelle, eikä kirjassa ole otettu huomioon sointusoitinten c-vireisyyttä. Pianolla säestettäessä säestäjän pitää siis transponoida kaikki soinnut. Ajatus b-vireisten sointujen kirjoittamiseen voisi olla se, että opettaja voi klarinetillaan säestää oppilasta murtosoinnuin tai improvisoida oppilaan soiton päälle omaa melodista säestystä.

Kirjassa käytetyt kappaleet ovat pääasiassa tunnettuja ruotsalaisia melodioita, kuten *Sjörövar-Fabbe* ja *Du käre lille snickerbo*, sekä lastenlauluja, kuten *Videvisan* ja *Tedybjörnen Fredriksson* ja joitakin populaarimusiikin klassikoita, kuten *Amazing Grace* ja *All My Loving*. Useimpiin kappaleisiin on kirjoitettu laulun sanat, mikä liittyy soitettun musiikin tuttuun kappaleeseen ja tukee oppilaan innostamisessa ja musiikin yhdistämisessä yhteiskuntaan. Kirjan lopussa on joulun- ja kesäosio, johon on kerätty jouluperinteisiin ja kesäperinteisiin sopivia tunnettuja lauluja. Kirjassa ei ole lainkaan yhteissoitokappaleita kahdelle klarinetille, eli kirja ei kannusta oppilaita soittamaan yhdessä opettajan tai muiden oppilaiden kanssa. Toisaalta kirjan mukana tuleva CD-levy tukee yhteissoittoa pianon kanssa.

Klarinett.nu del 1 -kirja ei ollenkaan harjoita clarino-rekisteriä. Kirjan loputtua oppilas osaa soittaa sävelet e–b¹, ja kromaattisista muunnesävelistä hän tuntee sävelet b, cis¹, es¹, fis¹ ja b¹. Oppilas osaa lukea nuotteja samalta sävelalueelta ja aika-arvot ovat hänelle tuttuja kokonuotista kahdeksasosanuottiin. Hän osaa pisteellisen neljäsosarytmin ja on myös tutustunut eri populaarimusiikin rytmityksiin ainakin kuulokuvalta toistamisessa, ja mahdollisesti myös lukemalla. Oppilas ei vielä ole kirjan päätettyään harjoitellut musiikkisanastoa eikä sävellajien merkitystä ole käyty läpi.

Klarinetin äänenmuodostukseen tai soittoasentoon kirjassa ei puututa, eikä opettajalle anneta neuvoja klarinetinsoiton opettamisessa. Klarinett.nu -kirja antaa opettajalle jonkin verran työkaluja, joiden ympärillä hän voi opetuksensa rakentaa. Kirja ei kuitenkaan ole laaja-alainen klarinetinsoiton aloitusta tukeva kirja, johon oppilas ja opettaja voivat tukeutua kokonaan. Kirjan sisältämä CD-levy antaa lisäsisältöä kirjan sisällölle ja Internet-sivusto laajentaa musiikillista oppimista myös muualle kuin musiikkioppilaitoksen seinien sisälle.

Kirjan tukena toimivalla Internet-sivustolla www.klarinett.nu löytyy samat kuvat klarinetin osista ja sormitustaulukoista kuin kirjassa. Lisäksi sivuilla löytyy tietoa klarinetin hoidosta ja historiasta, sekä musiikin perusteiden tietopaketti, josta opettaja voi tulostaa valmiita musiikin perusteiden harjoituksia ja kokeita. Musiikin perusteiden tietopakettissa on tietoa eri rytmien pituuksista, sävelkorkeuksien nimistä, sävellajeista, pieni osio musiikkisanastoa sekä yksi tulostettavissa oleva laaja, kirjan tekijän KG Johanssonin tekemä harjoituskirja kuulokuvalta soittamiselle, säveltapailulle ja improvisaatiolle. Internet-sivuston materiaali ja improvisaatioharjoituskirja toimivat hyvänä lisänä muuten aika suppealle kirjan sisällölle.

3.2.2 Klarinett.nu ja klarinettitekniikka

Klarinett.nu -kirja ei opasta oppilasta tai opettajaa klarinettitekniikassa. Kuten aikaisemmin mainitsin, kirjan tekijät suosittelevat ääniharjoitusten tekemistä ja ensimmäisten sävelten opettelemista ennen kirjaan siirtymistä.

Vaikka kirjassa ei anneta neuvoja alkeiden opettamiseen, kirjan mukana tulevan CD-levyn ansiosta oppilaalle voi myös soittotuntien ulkopuolella muodostua mielikuva oikeaoppisesta klarinetin sointiäänestä. Opettajan tulisi siis kirjan alussa painottaa laadukkaan sointiäänien tärkeyttä, vaikka ensimmäisten kappaleiden tekninen haaste onkin sormituksellinen eikä äänenlaadullinen.

Klarinett.nu -kirjassa ei ole sormiharjoituksia eikä kirjassa harjoiteta asteikkosoittoa. Jopa ensimmäisessä kappaleessa on sävelhyppyjä asteikkoäänien sijasta. Harrisin (1995, 130) ehdottama monipuolinen asteikkosoitto soittoharrastuksen alussa, mikä tukee sormien koordinoinnin kypsymistä, ei siis toteudu klarinett.nu -kirjassa. Erilaiset sormiharjoitukset ja sormien liikkeiden koordinoinnin opettaminen jää siis kokonaan opettajan vastuulle. Toisaalta kirjan harjoitukset pyörivät pitkään c^1-g^1 -sävelten välillä, jolloin Brymerin (1976, 174) näkemys vasemman käden aktivoimisesta ennen oikean käden mukaan ottamista soittoon toteutuu.

Äänenlaatuun liittyviä harjoituksia kirjassa ei ole. Sen sijaan aikaisemmin mainitsemani rytmiharjoitukset, joissa oppilaan tulee matkia CD-levyltä soitettua rytmiä, tukevat oppilaan säveltapailullista kehitystä. Kirjassa on selkeästi panostettu säveltapailun rytmipuoleen, ja soitonopettaja voisi niiden lisäksi luoda melodisia harjoituksia, joissa oppi-

las pääsee kuuntelemaan sävelkorkeuksien eroja. Myös nyanssien harjoittaminen on kirjassa jätetty pois, joten klarinettiteknisesti myös se jää opettajan vastuulle.

Kaikki klarinett.nu -kirjassa olevat kappaleet ovat kirjoitettu kielityksin, eikä legatossa olevaa melodiaa löydy kirjasta. Näin ollen myös kielityksen pitää olla toimiva kirjaan siirtyessä, eikä kirjassa voida hyödyntää Harrisin (1995, 128) ja Brymerin (1976, 177) mielikuvaa siitä, että kielitys otetaan mukaan soittoon vasta kun hyvänlaatuinen ansatsi on löytynyt. Tietenkin opettajalla on mahdollisuus lisätä kaarituksia kappaleisiin, oppilaan tasoa huomioiden.

Klarinett.nu del 1 -kirja ei lainkaan käsittele clarino-rekisterissä olevia säveliä. Klarinett.nu del 2 ja del 3 -kirjoissa kappaleet yltävät c³-säveleen asti. Clarino- ja chalumeau-rekisterien jako erillisiin kirjoihin vahvistaa kirjoittajien näkemystä siitä, että chalumeau-rekisteri tulee olla tarpeeksi varma ennen clarino-rekisteriin siirtymistä. Näin clarino-rekisteri saadaan onnistuneesti soimaan ilman, että chalumeau-rekisteri kärsisi siitä. Kirjan sisältämät kappaleet motivoivat oppilasta harjoittelemaan chalumeau-rekisterissä. Kappaleiden tunnistettavuus on suuri, mikä motivoi varsinkin ruotsinkielisessä kulttuurissa kasvavaa lapsioppilasta harjoittelemaan kaikkia kappaleita. Tämä on hyvä tapa saada lapsen chalumeau-rekisteri vahvistumaan ennen clarino-rekisteriin siirtymistä.

Vaikka klarinett.nu -kirjassa on paljon klarinettitekniisiä ja -pedagogisia puutteita, kappaleiden suuri tunnistettavuus motivoi varmasti lasta soittamaan ja esiintymään. Kirjan mukana tulevalla CD-levyllä oleva säestys auttaa myös musisoimista soittotunnin ulkopuolella ja mahdollistaa esiintymisen myös ilman opettajaa. Www.klarinett.nu -Internet-sivusto, joissa on musiikinteoreettista materiaalia ja tietoa klarinetista, yhdistää soittoharrastuksen oppilaan arkeen ja auttaa vanhempia soittoharrastuksen yhdistämisessä arkeen. Kirjassa ja Internet-sivustolla olevat improvisaatioharjoitukset ja kuunteluharjoitukset tukevat oppilaan musiikillisen minäkuvan rakentamista ja sen ylläpitämistä.

Klarinett.nu -kirjan vahvuuksia ovat populaarimusiikin rytmimaailman lisääminen länsimaisen taidemusiikin lomaan, sekä soiton siirtäminen soittotunneilta Internetiin. Klarinett.nu -kirjan Internet-sivustolla on materiaalia teorianopiskelulle soiton ohella, jonka tehtäviä opettaja voi hyödyntää. Koska kirjan tekijät eivät ohjeista kirjan käytössä tai klarinettitekniikan opettamisessa, antaa kirja sitä käyttävälle opettajalle vastuuta klarinettitekniikan ja musiikin opettamiseen. Näin ollen klarinett.nu -kirja sopii mielestäni

parhaiten opetusvälineenä, jota opettaja voi hyödyntää muun opetusmateriaalin ohella. Kirja ei varsinaisesti tue länsimaisen taidemusiikin opettamista, mutta populaarimusiikin yhdistäminen taidemusiikkiin on oivallinen tapa luoda monipuolista opetusmateriaalia. Koen, että kirjan sisällön niukkuus tekee siitä aika työlään käytettäväksi yksinään alkeisopetusmateriaalina. Kirja voisi kuitenkin olla hyödyllinen muun alkeisopetuskirjallisuuden rinnalla.

3.2.3 Klarinett.nu: lapsen musiikilliset oppimisen tarpeet ja opetussuunnitelman toteutuminen

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman mukainen sisältö ei kokonaisuudessaan toteudu klarinett.nu -kirjassa. Kirjan kappaleet valmistavat monipuolisen musiikin oppimiseen, mutta klarinettitekniikan sisällön ja yhteissoittokappaleiden puuttuessa kirjan kokonaisuus tukee opetussuunnitelmaa melko niukasti. Myönteistä kirjassa on kappaleiden lomassa olevat tekstinpätkät, jotka yhdistävät kappaleet arkipäivään, sekä taidemusiikin yhdistäminen myös rytmimusiikin maailmaan. Lisäksi ajatus korvakuulolta soittamisesta CD-levyn tahtiin on mukava lisä, ja musiikin perusteiden harjoittaminen Internet-sivustolla voi olla hyvinkin toimiva konsepti - vaikkakin se vaatii tietoteknisiä laitteita luokahuoneessa.

Myönteisen musiikillisen minäkäsityksen rakentuminen klarinett.nu -kirjaa käyttäessä on mahdollista, mutta se vaatii opettajalta lisätyötä. Kirja itsessään on niukkasisältöinen yhteissoiton suhteen, eikä varsinaisia esityskappaleita löydy sointumerkkien ollessa b-vireiselle soittimelle sävellettyjä. Toisaalta, lapsioppilas voi kirjaa käyttäessään esiintyä myös kotiloissa CD-levyllä olevan säestyksen säestämänä. Minäkäsityksen luominen ja motivaation löytäminen voi kuitenkin olla helposti tavoiteltavissa ruotsinkielisen oppilaan kanssa, sillä tutut melodiat helpottavat nuotinlukua, jolloin myös onnistumisen tunne on helposti saavutettavissa.

Yleiskuvaltaan kirja on melko sekava, joten säännöllisyyden ja järjestelmällisyyden luominen soitonopiskeluun jää opettajan vastuulle. Alakouluikäinen klarinetinsoittoa aloitteleva oppilas tarvitsee tukea ja jatkuvuutta tekniikan harjoitteluun ja musiikin oppimiseen, eivätkä nämä asiat mielestäni toteudu klarinett.nu -kirjassa. Kirja on kuitenkin varsinkin ruotsinkieliselle oppilaalle kielensä ansiosta helpoimmin lähestyttävissä oleva klarinetinsoiton alkeisoppikirja. Uskon kirjan olevan toimiva toisen alkeiskirjan

rinnalla, mutta yksinään tätä käyttäessä opettaja tarvitsee muuta soittotekniikkaa ja yhteissoittoa harjoittavaa soittomateriaalia klarinett.nu -kirjan rinnalle.

3.3 Clarinet Basics

Paul Harrisin vuonna 1998 julkaisema kirja Clarinet Basics koostuu oppilaan ja opettajan kirjasta. Oppilaskirjan alkusanoissa on erilliset osiot oppilaalle, ja opettajalle tai oppilaan vanhemmille. Oppilaalle suunnatussa tekstissä Harris kannustaa oppilasta soittamaan ystävien kanssa, äänittämään soitettua materiaalia, kysymään opettajalta epäselvistä asioista, harjoittelemaan seisten ja harjoittelemaan säännöllisesti. Opettajalle tai oppilaan vanhemmille suunnatussa tekstissä Harris kertoo kirjan etenevän hänen omiensa ja kollegoidensa kokemusten perusteella; eli painottuen siihen, että lapsioppilaat tarvitsevat järjestelmällistä opetusta, jossa positiivisia kokemuksia tuetaan. Hänen mukaansa lapset pitävät hauskoista kappaleiden nimistä, oppivat parhaiten kun heitä viihdytetään ja pitävät siitä, että helppo harjoitus soitetaan hauskan melodian säestämänä. Hän kirjoittaa antavansa Clarinet Basics -oppilaskirjassa soitto- ja opetusmateriaalia, joita sekä oppilas että opettaja voi nauttia; tulematta oppilaan ja opettajan väliin.

Opettajan kirjan alkusanoissa Harris kertoo kirjan rakenteesta ja neuvoo opettajaa kirjassa oleviin harjoitteisiin ja klarinetinsoiton opettamiseen. Hän käy lyhyesti myös alkusanoissa läpi klarinetinsoittotekniikan alkeita ja painottaa klarinettitekniisiä asioita, joihin opettajan tulisi erityisesti kiinnittää huomiota. Opettajan kirja etenee samalla tavalla kuin oppilaan kirja, mutta opettajan kirjasta on jätetty pois oppilaalle suunnatut tehtävät ja tietolaatikot. Sen sijaan opettajan kirjassa on lähes jokaiseen kappaleeseen joko pianosäestys tai toinen klarinetille kirjoitettu ääni, jolla opettaja voi säestää oppilastaan. Opettajan kirjassa on myös teknisiä vihjeitä ja opastusta teknisten harjoitteiden opettamiseen. Esimerkiksi opettajan kirjan sivun 57 harjoitukseen annetaan seuraavanlainen ohje:

”Seuraavia ääniä soittaessa, varsinkin kielittäessä niitä, on mahdollista, että taha-ton alääni, eli alemmalla sävelellä soiva sävel syttyy samaan aikaan ylemmän äänen kanssa. Tämän voi yleensä korjata vakaalla ansatsilla ja kunnollisella pu-halluksen hallinnalla. Tahattomia alääniä saattaa myös syntyä mikäli suokappa-le on liian syvällä suussa.”⁸ (Harris 1998, 57.)

Koska oppilaan ja opettajan kirjan musiikillinen materiaali on samanlainen, analysoin seuraavaksi oppilaan kirjan materiaalia.

3.3.1 Clarinet Basics: eteneminen ja harjoitteet

Clarinet Basics -kirja alkaa oppilaalle suunnatuilla alkusanoilla. Kirjan lopussa on klari-netin sormitustaulukko, jossa kirja esittelee sormitukset kaikkiin kirjassa oleviin säveliin. Lopussa on myös muistilista, kuinka klarinetti kootaan ja miten se puhdistetaan.

Clarinet Basics -kirjan sisältö on jaettu 22 osaan. Jokaisessa osassa, jotka kirjassa on nimetty *stageksi*, eli ”tasoksi” tai ”vaiheeksi”, harjoitellaan aina jotakin uutta asiaa. Yksi taso on yleensä yhden aukeaman mittainen, ja tasoon kuuluvat *warm up* eli lämmitys-harjoitus, sormiharjoitus, yleensä pari Harrisin itse säveltämää melodiaa, joissa kyseis-tä tekniikkaa harjoitetaan ja lopuksi yksi tai kaksi tunnettua kansan- tai taidemusiikin sävelmää. Kappaleisiin kuuluva pianosäestys on kirjoitettu opettajan kirjaan. Lisäksi useisiin sormi- ja alkulämmittelyharjoituksiin on sävelletty klarinetilla tai pianolla soitet-tava toinen ääni, jota opettaja voi soittaa säestyksenä.

Uusi taso alkaa aina tietoiskulla, jossa kyseisen tason harjoitettava tekniikka esitellään. Kirjassa harjoitellaan uusia säveliä, rytmejä, nyansseja, eri tahtiosoituksia ja musiik-kisanastoa. Yhden tason aikana harjoitellaan joko yhtä tai useampaa asiaa, ja tason kappaleissa harjoitellaan näitä asioita, mutta kerrataan myös jo opittuja asioita. Joiden-kin tasojen lopussa on *quiz* eli tietovisa, jossa on musiikin perusteisiin liittyviä tehtäviä, joissa oppilas voi testata omaa oppimistaan.

⁸ Oma käännös. Alkuperäisteksti: *When playing the following notes (especially when tonguing them) it is possible that an undertone may occur, that is, an unwanted splitting of the sound that results in a note of lower pitch sounding at the same time as the upper note. A firm embouchure and sufficient breath control will usually solve this problem. Under-tones may also occur if too much mouthpiece is in the mouth.*

Kirjassa harjoitellaan perusteellisesti klarinettitekniikkaan ja musiikkiin liittyviä asioita. Jokaisessa kappaleessa on esitysohjeet tempon suhteen, kappaleissa on selkeästi merkityt nyanssit, ja oppilasta opastetaan kappaleiden ja tekniikan lisäksi myös harjoittelemisessa ja soiton ylläpitämisessä (katso kuvio 3). Esimerkiksi kahdeksannen tason tietolaatikossa oppilasta muistutetaan pitkiä ääniä soittaessa tarkastelemaan omaa soittoasentoa sekä sormien ja käsien asentoa. Kirjan edetessä kappaleet vaikeutuvat, mutta ne eivät kuitenkaan huomattavasti pitene. Viimeisissä kappaleissa melodinen ja rytmisen tietotaso ovat jo aika pitkällä, mutta kappaleet pysyvät kuitenkin vain muutama rivin pituisina.

Tämä on haastava harjoitus! Sinun täytyy luultavasti harjoitella tätä monta kertaa ennen kuin varmasti osaat sen.

Kuvio 3. Esimerkki kirjan antamista nevoista oppilaille sormijumpassa⁹. Harris 1998, 33.

Musiikin perusteiden opettaminen on vahvasti läsnä koko kirjan ajan. Sen lisäksi, että musiikin perustermejä käydään läpi tietolaatikossa, ne ovat aktiivisesti käytössä kappaleissa ja kannustavat näin lasta oppimaan termien tarkoitukset. Musiikkitermistön lisäksi kappaleisiin on ujutettu myös englanninkielisiä esitysohjeita, kuten sivun 47 *Rush hour* -kappaleen esitysero: *Moderato with frustration*, mikä pedagogisessa mielessä aktivoi lapsen ymmärrystä esitysero-merkien tarkoituksesta. Myös erilaisten rytmien harjoittaminen on kirjassa aktiivista: sen lisäksi, että rytmit esitellään tietolaatikossa ja niitä harjoitellaan kappaleissa, rytmeistä on myös taputus- ja kirjoitustehtäviä tietovisaosiossa. Tietovisassa rytmien ymmärryksen harjoittamista ja musiikillisen ilmaisun hahmottamista harjoitellaan sävellystehtävissä, joissa oppilasta pyydetään säveltää kappale tiettyjä säveliä tai rytmejä käyttäen. Sävellystehtävissä kannustetaan oppilasta myös keksimään kappaleelle nimi. Joissakin sävellystehtävissä on valmiiksi annettu kappaleen sävy, kuten sivun 32 sävellystehtävässä oppilasta pyydetään säveltää surulinen kappale.

⁹ Oma käänös. Alkuperäisteksti: *A tricky one! You'll probably have to practise this many times to perfect it.*

Tietovisan tehtäville ei ole olemassa vastauksia. Niiden tarkistaminen on siis kokonaan opettajan vastuulla. Tietovisan tehtävät antavat opetukseen raamit ja auttavat opettajaa soittotunnin rakentamisessa. Siinä käydään aina läpi asioita, joita tulisi osata ja tietovisassa on sen lisäksi teoriastehtävien lisäksi soittotehtäviä, joita opettaja voi soveltaa. Osittain tietovisatehtävät myös kertaavat vanhoja asioita; esimerkiksi tasossa 11 käydään läpi G-duuriasteikko, ja tason 12 tietovisassa pyydetään oppilasta soittamaan G-duuriasteikko ulkoa.

Clarinet Basics -oppikirja on esimerkillinen teos yksityiskohtaisesta soitonopiskelun oppikirjasta, joka kädestä pitäen neuvoo oppilasta ja opettajaa soitonopiskelun etenemisessä. Sen lisäksi, että kirjassa opetellaan klarinetinsoiton alkeita ja musiikinteoriaa, antaa kirja myös materiaalia musiikillisen minäkuvan kehittämiseksi. Opettajan oppaan alkusanoissa on ohjeita ryhmäopetukseen ja siihen, miten harjoituksia voi soveltaa ryhmäopetuksessa. Harris ehdottaa ääniharjoitusten soittamista ryhmässä niin, että painotus olisi intonaatiossa. Kappaleiden soittamiseen Harris ehdottaa, että oppilaat vuorollaan soittavat kappaleen, ja muut oppilaat tehostavat kappaleen rytmiä rytmisoittimilla tai soittavat opettajan opastamana säestystä rytmisoittimilla. Lisäksi, helppoja kappaleita Harris kehottaa soittamaan kaksiaanisesti. Musiikin tekeminen yhdessä kehittää musiikillisen minäkuvan rakentumista. Kappaleiden lomassa olevat monet sävellys- ja improvisaatioharjoitukset tukevat myös musiikillisen minäkuvan rakentumista. Vaikka sävellysharjoituksissa onkin usein tarkat ohjeet, Harris ei ole kirjassaan antanut neuvoja opettajalle sävellysten purkamiseen. Oppilaan omien sävellysten rooli soitonopiskelussa jää Clarinet Basics -kirjan käyttäjällä opettajan vastuulle. Sävellysharjoitusten ollessa läsnä koko kirjan ajan, niistä tulee luonnollinen osa soitonopiskelua ja ne kannustavat oppilasta oman musiikin luomiseen. Opettajan kirjassa olevat nuotein kirjoitetut säestykset kannustavat myös esiintymiseen. Oppilaan kirjassa kaikki kappaleet ovat kuitenkin vain yhdelle äänelle kirjoitetut, eli oppilaan kirjan rinnalla täytyy käyttää opettajan kirjaa, jotta säestyksiä ja duoja voisi soittaa.

Musiikin perusteisiin kuuluvia asioita harjoitellaan kirjan jokaisessa tasossa. Kahden ensimmäisen tason harjoitteet on kaikki sävelletty puolinuotein ja ilman tahtiosoitusta. Vasta kolmannessa tasossa alkaa varsinainen rytmiluvun opetteleminen. Rytmien harjoittaminen alkaa puolinuotista ja -tauosta. Sen jälkeen opetellaan neljäsosanuotti, ja -tauko sekä kokonuotti. Tasoon 10 asti kappaleissa harjoitellaan näitä rytmejä tasatai kolmijakoisin tahtiosoituksin. Vasta tasossa 10 opetellaan kahdeksasosanuotti ja

pisteellinen puolinuotti. Rytmiluvun suhteen uusia asioita opetellaan vasta tasossa 20, jossa harjoitellaan 6/8-tahtiosoitusta ja sen myötä pisteellisen neljäsosan ja kahdeksasosien sijoittuminen 6/8-tahtiosoitukseen. Harrisin omien sanojen mukaan (Harris 1998, 2) joidenkin kappaleiden nimi on valittu siten, että nimen rytmi äännettynä vastaa kappaleessa harjoitettavaa rytmiä. Lisäksi joitakin alun kappaleita on sanoitettu. Niitä laulaessa rytmiluku helpottuu Harrisin mukaan.

Rytmien lisäksi kirjassa harjoitellaan musiikkisanastoa musiikkitermien ja musiikillisten ilmiöiden avulla. Näitä, kuten fermaattia ja kohotahtia, harjoitetaan aina tietoisesti jälkeisissä kappaleissa. Kirjassa ei sen syvemmin harjoitella sävellajeja muuten kuin esittelemällä sävellajien merkityksiä ja harjoittamalla muutamaa asteikkoja. Säveltapailua tai nuotista laulamista ei myöskään kirjassa harjoiteta. Mikäli opettaja pitää säveltapailun opiskelua tärkeänä taitona, tulee hänen itse ottaa säveltapailu mukaan osaksi klarinetinsoitonopiskelua.

Musiikin perusteiden rooli kirjassa on siis iso, ja musiikin perusteiden opetus onkin *Clarinet Basics* -kirjassa nidottu tiiviisti soitonopiskelun yhteyteen. *Clarinet Basics* -kirjaa käyttäessään oppilas oppii soitonopiskelun ohella musiikinteorian perusteita ja ymmärtää musiikinteorian yhteenkuuluvuuden soitonopiskeluun.

3.3.2 Clarinet Basics ja klarinettitekniikka

*Clarinet Basics*in klarinettitekniikka noudattaa pitkälti Paul Harrisin *Teaching the clarinet* (1995) -artikkelissa esiin otettuja klarinettitekniikkaan ja sen opettamiseen liittyviä pedagogisia ajatuksia.

Kuten Harris mainitsee *Clarinet Basics* -opettajan kirjan alkusanoissa, on kahden ensimmäisen tason harjoitukset kirjoitettu puolinuotein, jotta harjoitusten pääpaino olisi oikeanlaisen ansatsin ja terveen äänenlaadun löytämisessä. Opettajan kirjassa Harris opastaa oikeanlaisen soittoasennon ja ansatsin löytämisessä, mutta ei neuvo mitään ansatsiin tai soittoasentoon liittyen oppilaan kirjassa. Harrisin ajatus äänenlaadun tärkeydestä ja terveen äänentuoton mielikuvan antaminen oppilaalle on läsnä koko kirjassa sen useiden duokappaleiden ansiosta. Tästä syystä kirjan kahden ensimmäisen tason aikana oppilas soittaa puolinuotein, mutta opettajan kirjassa on jokaiseen harjoitukseen joko toinen ääni kirjoitettu klarinetille tai säestys pianolle.

Opettajan kirjassa on uusien teknisten asioiden esiin tullessa ohjeita opettajalle, joissa painotetaan tiettyihin teknisiin asioihin keskittymiseen tai esimerkiksi painotetaan oikeanlaisen kädenasennon tärkeyttä. Kuitenkaan kirjan ohjeet eivät ohjaa opettajaa opettamaan klarinettitekniikkaa tietyllä tavalla, eikä kirja määrittele teknisten suoritusten olevan joko oikean- tai vääränlaisia. Opettajan kirjassa on myös ehdotuksia kappaleiden soveltamisesta ryhmäopetukseen, kuten rytmisoitinten lisääminen tai toisen äänen soittaminen klarinetilla.

Alun harjoitteissa käytetään vasemmalla kädellä soitettavia säveliä, c^1 , d^1 ja e^1 . Tasossa viisi mukaan tulee oikea käsi: sävel h , minkä jälkeen taso tasolta mukaan tulee yksi uusi sävel aina e -sävellele asti. Matalien sävelten jälkeen kirjassa harjoitetaan kromaattisia muunnesäveliä: b^1 , gis^1 ja b , ennen kuin siirrytään clarino-rekisterin harjoittamiseen. Vaikka uusia säveliä tulee jokaisella uudella tasolla vastaan, palaavat harjoitteet kuitenkin vielä myös aikaisemmin opittujen taitojen pariin; eli kirja kertaa aikaisemmin opittuja taitoja samalla kuin uusia taitoja harjoitellaan.

Clarino-rekisteri otetaan käyttöön tasossa 15, eli soitettuaan kaikki tasoissa 1–14 olevat kappaleet, oppilas on harjoitellut chalumeau-rekisterin jo melko toimivaksi. Kuten myös Stein mainitsee (1958, 38), clarino-rekisteriä harjoitellaan *Clarinet Basics* -kirjassa chalumeau-rekisterin äänien ja duodesimi-intervallin kautta. Tosin clarino-rekisteriä harjoittavissa kappaleissa kirja noudattaa niin Steinin kuin Brymerinkin (1976, 178–180) mielteitä clarino-rekisterin harjoittamisesta. Osa kappaleista harjoittaa pelkkää clarino-rekisteriä, osa harjoittaa sitä duodesimi-intervallin kautta ja osa kokonaan erillään chalumeau-rekisteristä. Clarino-rekisterin yhdistäminen rekisterinvaihdokseen tapahtuu jo tasossa 16, jossa muun muassa C-duuriasteikkoa harjoitellaan.

Clarino-rekisterin harjoittamisen jälkeen myös muita kromaattisia muunnesäveliä esitellään oppilaalle, kuten es^1 ja fis^2 . Tämä laajentaa oppilaan soittorepertuaaria ja auttaa myös sävellajijatuksen ja tonaliteetin ymmärtämisessä.

Harris kirjoittaa (1995, 130) artikkelissaan *Teaching the clarinet* asteikkosoiton vahvistavan sormien koordinaatiota ja sen läsnäolon olevan tärkeätä heti soitonopiskelun alussa. Näin ollen sävelaskelleittain sävellettyjä harjoitteita on olemassa säännöllisesti jo kirjan alusta lähtien, vaikka varsinainen asteikkosoitto ja asteikoiden ympärille rakennettu pedagogiikka ei *Clarinet Basics* -kirjassa ole läsnä.

Clarinet Basics -kirjan soitettuaan oppilas osaa soittaa sävelet $e-c^3$, hän on harjoitellut niin tasa- kuin kolmijakoisia kappaleita ja hän hallitsee perusrhythmit. Hänellä on melko laaja musiikkisanasto, ja hänen ymmärryksensä musiikinteorian ja soitonopiskelun yhteydestä on laaja. Lisäksi oppilas on harjoitellut improvisoimista ja säveltämistä, ja hänellä on ollut monipuolisten kappaleiden ansioista mahdollisuuksia esiintyä.

Paul Harrisin Clarinet Basics -kirjan vahvuuksia ovat monipuolinen sisältö, musiikinteorian yhdistyminen soittoon, järjestelmällinen eteneminen ja laadukkaat säestykset klarinetille tai pianolle. Kirjan harjoitteissa käydään läpi klarinetinsoiton perusteita, ja vaikka kirja opastaakin oppilasta ja opettajaa tarkasti, ei kaikkia asioita opeteta kirjasta käsin vaan opetukseen jää kuitenkin vastuuta soitonopettajalle. Kirjan näkemys klarinetinsoiton alkeiden opettamisen etenemisestä ja järjestyksestä on hyvin tarkka, eikä soitonopetuksen kulun muokkaamiselle jätetä opettajalle tilaa. Kuitenkin soitonopettajalla on mahdollisuus soveltaa kirjassa olevia harjoitteita oman mielensä mukaisesti. Lisäksi tekniikan opettamiseen kirja ei anna valmista pakettia, vaan jättää opetuksellisen vastuun opettajalle. Musiikillisen minäkuvan rakentuminen on Clarinet Basics -kirjassa läsnä useiden eri musiikillisten harjoitteiden avulla ja harjoitteiden veikeät melodiat ja hauskat nimet auttavat oppilaan motivoimisessa. Kirjaa käyttäessään opettajalla pitää kuitenkin olla selkeä mielikuva kirjan etenemisestä ja teknisten asioiden opettamisesta. Käyttämällä kirjaa määrätietoisesti sen vankka rakenne auttaa varmasti laadukkaan soiton perusteiden oppimisessa.

3.3.3 Clarinet Basics: lapsen musiikilliset oppimisen tarpeet ja opetussuunnitelman toteutuminen

Clarinet Basics -alkeissoittokirja on järjestelmällisesti rakennettu klarinetinsoiton perustekniikkaa esittelevä kirja. Sen sisältö tukee taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaa tarkasti: kirjassa harjoitellaan klarinetinsoiton alkeita tekniikkaharjoituksin, erilaisin yksinsoittokappalein sekä yhteissoittokappalein. Lisäksi kirjassa on harjoituksia improvisointiin, säveltämiseen ja musiikin perusteiden hallitsemiseen. Käyttäessään tätä kirjaa kokonaisuudessaan, opettaja pystyy antamaan oppilaalleen vankan pohjan klarinetinsoiton jatkamiselle sekä myönteisen musiikillisen minäkuvan luomiselle.

Kirjan sisältö tukee monipuolisesti niin oppilasta kuin opettajaakin. Kuten Harris kirjoittaa alkusanoissa, opettajan tulee opetuksessaan korostaa onnistumista ja myönteisiä kehityksen hetkiä sekä luoda oppilaalle mahdollisuuksien mukaan yhteissoittoa. Kirjan

tekijä, Paul Harris, kannustaa siis opettajaa myönteisen musiikillisen minäkuvan luomiseen heti alusta alkaen.

Kirja ottaa hyvin huomioon kohteensa eli klarinetinsoittoa aloittelevan, noin 9-vuotiaan oppilaan. Pedagogisessa mielessä kirja on järjestelmällisesti rakennettu, mikä tukee lapsen ymmärrystä klarinetinsoiton peruselementeistä. Aloittelevalle klarinetistioppilaalle kirjan selkeä rakenne tukee myös opetuksen ja harjoittelun rutiinia sekä etenemistä helpoista harjoituksista yhä vaativampiin harjoituksiin. Lisäksi kirja on kuvitettu mielikuvituksellisella tavalla, jolloin järjestelmällisyydestä huolimatta lapsen mielenkiinto pysyy yllä. Varsinkin englanninkielisellä lapsella kirja tukee oppimisen iloa; mielikuvitukselliset ja hauskat kappaleiden nimet motivoivat musiikin luomisessa. Suomenkielisen oppilaan kanssa työskennellessä opettaja joutuu kääntämään kirjan sisällön suomeksi, jotta oppilas oppii klarinetti- ja musiikkitermit omalla äidinkielellään. Kääntäminen tukee myös oppilaan motivaatiota; hauskat suomenkieliset kappaleiden nimet motivoivat lasta enemmän kuin vieraskieliset nimet.

4 Yhteenveto

Klarinetinsoiton alkeiden oppikirjat Vivo klarinetti, klarinett.nu ja Clarinet Basics sisältävät klarinetinsoiton alkeisiin sopivaa materiaalia, mutta kirjojen lähestymistapa ja materiaalien laajuus on erilainen. Kuten jo mainitsin johdannossa, valitsin kirjat vertailtavaksi niiden erilaisten ominaisuuksien perusteella: Vivo klarinetti -kirjassa on paljon materiaalia ja se antaa melko vapaat kädet opettajalle, kun sen vastakohtana Clarinet Basics -kirja noudattaa johdonmukaista klarinetinsoiton alkeiden opettamista, ja tukee opettajaa koko kirjan ajan. Näiden vastakohtana valitsin kirjan klarinett.nu, jossa soitonopetus on yhdistetty tietotekniikan käyttämiseen. Opinnäytetyössäni olen tarkastellut kirjojen etenemistapaa, klarinettitekniikan esittämistä, klarinettipedagogiikkaa, musiikinteorian osuutta kirjoissa, musiikillisen minäkuvan rakentamismahdollisuuksia sekä kirjojen tapaa noudattaa taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Taulukkoon yksi olen kerännyt kirjojen sisällöt yhteenvetona.

Klarinettipedagogisiin osa-alueisiin, joista kerroin luvussa kaksi, kuuluvat huolellisen soittoasennon ja ansatsin löytämisen lisäksi oikeanlaisen puhalluksen paineen löytäminen sekä sormi- ja kielitystekniikka. Näiden oikeanlaiseen oppimiseen kuuluu keskittyä koko alkeisopetuksen ajan. Näin ollen alkeisopetusmateriaalin rooli klarinettipedago-

gisten osa-alueiden opettamisessa on merkittävä. Täydellistä tapaa näiden harjoittamiseen ei ole, mutta opetustilanteessa merkittävää ovat kirjan luomat mahdollisuudet soittotekniikan harjoittamiseen.

Luvussa 2.2 *Katsaus klarinettipedagogiikkaan* tulee esille, että klarinettipedagogiikan alkeiden opettamisessa tärkeintä on keskittyminen alussa laadukkaan äänen ja oikeaoppisen ansatsin löytämiseen. Vivo klarinetti-kirjassa harjoitukset etenevät juuri näin, keskittyen alussa laadukkaaseen äänentuottoon sormi- ja artikulaatiotekniikan vähitellen lisääntyessä. Kirja antaa monipuolisesti materiaalia tekniikan harjoittamiseen; jokainen aukeama alkaa sekä ääniharjoituksella että sormijumpalla. Myös Clarinet Basics -kirjan sisältö tukee laadukasta tekniikan harjoittamista. Jokainen kirjassa oleva osio alkaa lämmittelyharjoituksella, joka on yleensä joko ääniharjoitus tai sormijumppa. Kirjan sisältö etenee muutenkin johdonmukaisesti koko ajan lisäten kappaleiden vaikeusastetta. Näistä poiketen klarinett.nu ei sisällä harjoituksia klarinetinsoiton perustekniikan harjoittamiseen ollenkaan. Kirjan tekijät suosittelevatkin soiton perusteiden opettamista ennen kirjaan siirtymistä, sillä kirjan ensimmäiset harjoitteet eivät sovellu ensimmäisiksi klarinetinsoiton harjoitteiksi. Lisäksi kirjasta puuttuu ääni- ja sormitekniikkaharjoitteita. Klarinett.nu -kirjaa käyttäessään opettaja joutuu käyttämään myös muuta materiaalia, sillä kirjassa ei uusien sävelten ja niiden sormitusten lisäksi ole opetusmateriaalia muuhun klarinettitekniikkaan tai musiikinteoriaan. Kevyen musiikin puolen rytmi- ja soittoharjoituksia kirjassa sen sijaan on.

Kirjojen musiikillinen ja pedagoginen sisältö sekä niiden rakenne vaikuttavat kirjojen käytettävyyteen. Vivo klarinetti -kirja etenee järjestelmällisesti: jokainen aukeama ja uuden asian esittely alkaa alkulämmittelyllä ja sormijumpalla ennen varsinaisten kappaleiden harjoittamista. Samalla tavalla myös Clarinet Basics on rakentunut: jokainen osa eli *stage* alkaa alkulämmittelyllä, minkä jälkeen harjoitellaan kappaleita. Klarinett.nu -kirjan rakennetta on sen sijaan vaikeata hahmottaa: kirja koostuu yksittäisistä kappaleista, joita ennen on vaihtelevasti tietolaatikossa uusi sävel tai musiikkiteoreettinen ilmiö, joka esiintyy kappaleessa. Mitään selkeitä lukuja tai osioita kirjassa ei ole. Kirjojen pedagoginen rakenne on myös löydettävissä: Vivo klarinetti ja Clarinet Basics -kirjojen pedagoginen ote on kerrata vanhoja asioita uusien asioiden rinnalla. Vaikka klarinett.nu -kirjassa ei paneuduta tekniikkaan, voi samanlaisen ajattelutavan asioiden kertaamisesta kuitenkin löytää kirjassa kappaleiden osalta.

Kirjoista Clarinet Basicsin materiaali tukee opettajaa eniten. Siinä on runsaasti teknisiä muistutuksia oppilaalle, ja kirja tukee ja kannustaa myös esiintymiseen ja musiikin luomiseen. Oppilaan ja opettajan kirja toimivat käsi kädessä; oppilaan kirjassa on klarinetistemat sekä oppilaalle suunnattuja musiikinteoreettisia tehtäviä ja tietoisuuksia oppilaalle. Opettajan kirjassa on joko pianolle nuotein kirjoitettu säestys tai toinen ääni soittavaksi klarinetilla. Lisäksi opettajan kirjassa on muistutuksia ja vinkkejä opettajalle kyseisessä kappaleessa harjoiteltavasta klarinettitekniikasta. Vivo klarinetti -kirja ei neuvo opettajaa uusien teknisten asioiden kanssa, eikä myöskään muistuta oppilasta soittotekniikka-asioissa. Kirja antaa siis opettajalle vapaat kädet harjoitusten käyttämisessä. Opettaja voi siis Vivoa käyttäessään soveltaa sisältöä omaan opetuspedagogiikkaansa sopivaksi. Klarinett.nu -kirjassa ei ole ohjeita tai opastusta klarinettitekniikkaan liittyen ollenkaan. Improvisointiharjoituksiin tosin on ohjeet, ja kirjan mukana tulevalla CD-levyllä on opetuksen tueksi nauhoitettuna kaikki kappaleet säestyksellä. CD-levyn nauhoitukset auttavat kappaleiden hahmottamista ja antaa myös mahdollisuuksia esiintymiseen kotona ilman musiikillisesti osaavaa vanhempaa.

Musiikillinen minäkuva rakentuu koko ajan lapsen musisoidessa. Minäkuvan rakentumiselle osana toimivat soittoharrastuksen mielekkyys, opetusmateriaalin käytettävyyden lapselle, onnistumisen tunteet soittoharrastuksessa, musiikillinen luovuus ja musiikin tuomat reaktiot muilta; eli musiikin esittäminen muille. Vivo klarinetti -kirjassa on monipuolinen sisältö sisältäen niin teknisiä harjoituksia kuin yhteissoittokappaleitakin. Runsa määrä duoja sekä soittoimerkein säestettävissä olevat tunnetut melodiat ja kansanlaulut kannustavat oppilasta esiintymään. Lisäksi kirjassa on paljon säveltämis- ja improvisaatioharjoituksia, jotka edesauttavat positiivisen musiikillisen minäkuvan rakentamisessa. Klarinett.nu -kirjan kappaleet ovat tunnettuja lastenlauluja ja populaarimusiikin klassikoita, jotka varmasti ovat monille tunnettuja. Kirja ei etene clarino-rekisteriin, joten tunnettujen kappaleiden soittaminen chalumeau-rekisterissä rakentaa musiikillista minäkuvaa myönteisesti ja tukee positiivisen itsetunnon kasvamista soittaessa. Lisäksi mahdollisuudet CD-levyn kanssa soittamiseen mahdollistavat runsaan musisoimisen myös soitonopetuksen ulkopuolella. Clarinet Basics -kirjan runsas materiaali, joka sisältää paljon säestyksellisiä ja kaksiaäänisiä kappaleita, antaa hyvät valmiudet myönteisen musiikillisen minäkuvan rakentumiselle. Kirjan kappaleet ovat pääosin kansanlauluja, tekijän omia sävellyksiä ja sovituksia taidemusiikin klassikoista. Kirjan monet säveltämistehtävät tukevat musiikin luomisen itsevarmuutta ja itseluottamusta musiikin alalla.

Kuten mainitsin luvussa 2.3 *Katsaus musiikin perusteiden opettamiseen*, musiikinteoriaopetuksen pedagogiikan mukaan lapsen soitonopetus tulisi yhdistää musiikinteoriaan mahdollisimman monipuolisesti, jotta lapselle muodostuisi sävellajeista asteikko-keema ja ymmärrys sävelnimien yhteydestä toisiinsa niin soittimen kanssa kuin ilman soitinta. Sävelkorkeuksien ja rytmien suhteiden ymmärtämiselle graafisen kuvan yhdistäminen nuottikuvaan saattaa helpottaa lapsella nuottikuvan ymmärrystä. Mikään kirjoista ei hyödynnä graafista kuvaa nuotintamisessa nuottikuvan sijasta. Sen sijaan musiikinteorian liittäminen soitonopiskeluun on vahvasti läsnä niin Vivo klarinetti -kirjassa kuin Clarinet Basics -kirjassakin. Molemmat kirjat antavat opettajalle työvälineitä musiikin perusteiden opettamiseen. Clarinet Basics on Vivo klarinetti -kirjaa hieman järjestelmällisempi musiikinteorian läpikäymisen suhteen ja se esitteleekin musiikkisanastoa runsaasti. Molemmat kirjat antavat myönteisen kuvan musiikinteorian opiskelusta; esimerkiksi Vivo klarinetti -kirjassa teoriatehtävät on ripoteltu kirjaan kuvien ja hauskojen Mestarietsivä Käkösen kysymysten kautta, jolloin lapsioppilaalle välittyy musiikinteoriasta positiivinen mielikuva. Klarinett.nu -kirjan yhteydessä on Internet-sivustolla laajasti musiikinteorian tehtäviä ja tietoa, ja sivuston säveltapailutehtävät ovat varsin kattavia. Itse kirjasta kuitenkin puuttuu niin asteikko- kuin eri sävellajeissa soittaminen ja musiikkisanaston läpikäynti.

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman mukainen materiaali löytyy niin Clarinet Basics- kuin Vivo klarinetti -kirjassakin, vaikka kummankaan kirjan sisältö ei vielä riitä ensimmäisen perustason tasosuorituksen suorittamiseksi. Opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti niin Clarinet Basics kuin Vivo klarinetti -kirjassa harjoitellaan järjestelmällisesti niin klarinetinsoiton perustekniikkaa, musiikin teoriaa kuin esiintymistä, itsensä ilmaisua, improvisointia ja säveltämistäkin. Varsinaisten tekniikkaharjoitusten puuttuessa, klarinett.nu -kirjan sisältöä ei voida kokonaan laskea opetussuunnitelmaan kuuluvaksi. Kuitenkin materiaali on muista kirjoista poiketen siirretty nykypäivään, Internetiin sekä äänitteenä CD-levylle, mikä on myönteistä. Opetussuunnitelmaa noudattaessa kirja ei kuitenkaan sovellu käytettäväksi ainoana opetusmateriaalina, vaan kirja tarvitsee rinnalleen jonkun muun alkeisopetuskirjan tai opettajan itse luomaa materiaalia.

Kaikissa kolmessa kirjassa on omat erityispiirteensä. Vivo klarinetti -alkeissoittokirja on monipuolinen suomenkielinen klarinetinsoiton alkeiskirja. Se tukee opettajan ja oppilaan välistä työskentelyä musiikillisen minäkuvan rakentamisessa turvallisessa ympäristössä. Lisäksi kirja sisältää runsaasti opetusmateriaalia, jota opettaja voi soveltaa

omaan opetuspedagogiikkaan sopivaksi. Englanninkielinen Clarinet Basics -kirja noudattaa järjestelmällistä tapaa käsitellä klarinetinsoiton alkeita. Etenkin aloittelevalla soitonopettajalle Clarinet Basics antaa materiaalia rutiininomaiseen soitonopetukseen. Kirjan runsas sisältö antaa oppilaalle hyvän perustan klarinetinsoiton ja länsimaisen taidemusiikin perusteiden hallintaan ja se linkittää vahvasti musiikinteorian soitonopiskeluun. Klarinett.nu -kirja on tietotekniikkaa hyödyntävä ruotsinkielinen klarinetinsoiton alkeiskirja. Kirjan sisältö on melko suppea, mutta siinä olevat kevyen musiikin rytmiharjoitukset harjoittavat myös korvakuulolta soittamista, mitä muut kirjat eivät tee. Kirjan suppea sisältö vaatii paljon lisätyötä opettajalta perusteiden opettamisessa, mutta kirja voi sellaisenaan olla toimiva jonkun muun opetusmateriaalin rinnalla.

Taulukko 1. Yhteenveto kirjojen sisällöistä.

	Vivo klarinetti	klarinett.nu	Clarinet Basics
Kieli	Suomi	Ruotsi	Englanti
Ulkonäkö; kuvitus	Mielikuvituksellinen, runsas kuvitus vihreällä värillä.	Pieniä mustia kuvia ripoteltu aukeamille.	Hauskoja mustia kuvia, joita on noin joka toisella sivulla.
Onko sisältö taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman mukainen?	On.	Ei kokonaan.	On.
Mahdollistaako kirjan sisältö klarinettipedagogisten osa-alueiden opettamista?	Kyllä. Kirjassa on kappaleiden lisäksi ääni- ja sormiharjoituksia.	Kyllä, mutta ääni- ja sormiharjoitukset puuttuvat.	Kyllä. Kirjassa on kappaleiden lisäksi ääni- ja sormiharjoituksia.
Kirjan pedagoginen ote	Etenee järjestelmällisesti: jokainen aukeama alkaa ääniharjoituksella ja sormijumpalla, minkä jälkeen harjoitetaan kappaleita, joissa on samanlaisia teknisiä haasteita. Kirjan pedagoginen ote on kerrata vanhoja asioita uusien rinnalla.	Kirjassa ei ole selkeätä järjestystä. Kappaleiden lomassa on muutama tietolaatikko, jossa esitellään uusia musiikinteoreettisia asioita, mutta lukuja kirjassa ei ole. Pedagoginen ote on kuitenkin kerrata kappaleissa vanhoja asioita uusien rinnalla.	Etenee järjestelmällisesti: jokainen taso alkaa ääniharjoituksella tai sormijumpalla, minkä jälkeen harjoitetaan kappaleita, joissa on samanlaisia teknisiä haasteita. Kirjan pedagoginen ote on kerrata vanhoja asioita uusien rinnalla.

Kappaleiden tyyllisuuntaus	Kansanlauluja eri maista, lastenlauluja, tekijöiden sävellyksiä.	Ruotsalaisia lastenlauluja, populaarimusiikin klassikoita.	Tekijän sävellyksiä, kansanlauluja, sovituksia taidemusiikkisävellyksistä.
Yhteissoittomahdollisuudet	Duoja ja kaanonkappaleita.	Ei yhteissoittokappaleita.	Paljon duoja ja pianolle kirjoitettuja säestyksiä. Toinen ääni ja säestykset ovat opettajan kirjassa.
Säestys	Sointumerkein c-vireiselle soittimelle.	Sointumerkein b-vireiselle soittimelle. CD-levyllä on nauhoitettuna kappaleet ja niiden säestykset.	Sävelletty pianosäestys opettajan kirjassa.
Ohjeistaako kirja oppilasta?	Ohjeita on kirjan tehtävien tekoon, mutta ei soittamiseen.	Ohjeita on improvisointiin, mutta ei muuhun.	Paljon ohjeita soittamiseen.
Ohjeistaako kirja opettajaa?	Ei.	Ei.	Kyllä, opettajan kirjassa.
Musiikinteorian osuus kirjassa	Sävelnimi-, rytmitehtäviä, hieman termistöä.	Internet-sivustolla on teorian materiaalia ja runsaasti säveltäpailumateriaalia.	Rytmi- ja termistötehtäviä, hieman sävellajitehtäviä.
Miten kirja rakentaa musiikillista minäkuvaa?	Runsaasti sävellysharjoituksia, improvisaatiota, yhteissoittokappaleita ja <i>Juhlasta juhlaan</i> -osiossa kappaleita, jotka kannustavat esiintymiseen.	Improvisaatioharjoituksia on runsaasti. Tunnetut melodiat on liitetty yhteen yhteiskunnallisiin tapahtumiin.	Paljon sävellystehtäviä ja improvisaatiota. Kirja kannustaa esiintymiseen.
Kappaleiden ja harjoitteiden ääniala	$e-a^2$	$e-b^1$	$e-c^3$
Taidot, jotka oppilas osaa soitettuaan kirjan	Oppilas osaa perusrhythmit tasa- ja kolmijakoisissa kappaleissa, hän	Oppilas osaa perusrhythmit tasa- ja kolmijakoisissa kappaleissa, hän on har-	Oppilas osaa perusrhythmit tasa- ja kolmijakoisissa kappaleissa, hänen

	on harjoitellut musiikkisanastoa, improvisointia, sävellystä ja osaa musiikinteorian alkeita.	joitellut populaarimusiikin rytmejä improvisoiden ja hän osaa vähän musiikkisanastoa.	musiikkisanaston- sa on laaja, ja hän on improvisoinut ja säveltänyt omia teoksia.
--	---	---	---

5 Pohdinta

Opinnäytetyössäni tarkastelin klarinettipedagogiikan alkeisopetuksen osa-alueita ja kartoitin kolmen Suomessa käytössä olevan klarinetinsoiton alkeisopetuskirjan suhtautumista niihin. Analysoin myös kirjojen yleiskuvaa, niiden pedagogista ajattelutapaa ja käytettävyyttä klarinetinsoiton alkeisopetuksessa. Lisäksi tarkastelin kirjojen soveltuvuutta musiikin perusteiden opetukseen. Tarkastelun kohteena oli kolme pedagogisilta lähestymistavoiltaan erilaista oppikirjaa: Vivo klarinetti, klarinett.nu ja Clarinet Basics.

Vivo klarinetti on runsaasti soittomateriaalia sisältävä suomalainen oppikirja, jonka pedagogisena ajatuksena on tarjota opettajalle runsaasti vapaasti sovellettavissa olevaa opetusmateriaalia. Kirja etenee loogisesti alkeisoppilaan osaamistason mukaisesti ja se sisältää soittomateriaalin lisäksi myös paljon länsimaiseen taidemusiikkiin suuntautuvaa musiikinteorian materiaalia. Kirjan iloinen kuvitus ja hauska eri puolille ripotellut tietoiskut, teorian tehtävät, sävellyks- ja improvisaatiotehtävät rakentavat soittotaidon lisäksi myös oppilaan musiikillista minäkuvausta ja laajaa ymmärrystä musiikin eri osa-alueista. Kappaleet ovat sormi- ja ääniharjoituksia, kansanmusiikkia ja tuttuja taidemusiikki- ja lastensävelmiä sekä kirjan tekijöiden säveltämiä teoksia yhdelle tai kahdelle klarinetille. Kappaleisiin on myös kirjoitettu c-vireiselle soittimelle sopivat sointumerkit. Runsaasta opetusmateriaalista huolimatta Vivo klarinetti -kirja ei sisällä neuvoja opettajalle tai muistutuksia oppilaalle, vaan näiden ottaminen opetukseen on opettajan vastuulla.

Klarinett.nu on ruotsalainen, tunnettuja sävelmiä sisältävä alkeisoppikirja, joka hyödyntää painetun kirjan lisäksi myös Internet-sivustolle ja CD-levylle koottua materiaalia. Internet-sivustolla www.klarinett.nu on tietoa klarinetista ja musiikin perusteiden opetukseen liittyvää materiaalia. Vaikka klarinett.nu -kirja onkin alkeisopetuskirja, kirjan tekijät suosittelevat äänentuoton harjoittelemista jo ennen kirjan aloittamista. Lisäksi kirjasta puuttuu klarinettitekniikkaan liittyviä ääni- tai sormiharjoituksia. Tästä huolimatta kirjan kappaleet etenevät oppilaan osaamistason mukaisesti ja soveltuvat siis klarinet-

tipedagogisten osa-alueiden opettamiseen. Klarinett.nu -kirja soveltuu opettajalle, jolla on käytössään myös muuta alkeisopetusmateriaalia kirjan rinnalla. Kirjan soitettuaan oppilas ei vielä ole harjoitellut clarino-rekisterissä olevia säveliä. Kirjan kappaleet on soinnutettu b-vireiselle soittimelle, mutta kirjan mukana tulevalla CD-levyllä jokainen kappale on nauhoitettuna säestyksineen. CD-levyn käyttö auttaa musisoimista myös kotiolosuhteista ja edistää säveltapailullista harjoittelemista. Kirja ei varsinaisesti painota länsimaisen taidemusiikin traditiota, vaan antaa mahdollisuuksia myös kevyemmän musiikin rytmien opettamiseen.

Clarinet Basics on englantilainen klarinetinsoiton alkeisoppikirja, joka sisältää runsaasti pedagogista ja musiikillista materiaalia. Vertailun kohteena olevista kirjoista Clarinet Basics on ainoa kirja, jossa on erillinen opettajan kirja tukemassa opetusta. Kirja etenee järjestelmällisesti ja se tukee ja neuvoo opettajaa opetuksen kulussa. Kirjan harjoitukset ja kappaleet etenevät loogisesti alkeisoppilaan osaamistason mukaisesti. Kirja on jaettu 22 eri osioon, joista jokainen keskittyy tiettyyn klarinettitekniiseen tai musiikin-teoreettiseen asiaan. Uuteen osioon siirryttäessä kirja valmistaa oppilasta aiheeseen tietoiskulla, alkulämmittelyllä tai teknisillä harjoitteilla. Kirjan kappaleet ovat lähinnä tunnettuja länsimaisen taidemusiikin melodioita tai populaarimusiikin puolelta sovitettuja melodioita. Kirja sisältää myös paljon kirjan tekijän omia kappaleita. Yhteissoitto-mahdollisuuksia tuetaan tarjoamalla jokaiseen kappaleeseen myös pianosäestys tai klarinetille kirjoitettu toinen ääni. Monipuolinen materiaali ja opettajan kirjassa olevat neuvot klarinetinsoiton opettamiseen tukevat opettajaa. Kirja antaa valmiudet klarinetinsoiton ja musiikin perusteiden hallintaan.

Tarkastelussa olleet kirjat osoittivat, että klarinettipedagogiikan osa-alueet voi liittää opetusmateriaaliin monella eri tapaa. Järjestelmällisimmäksi kirjaksi osoittautui Clarinet Basics, jonka runsas soittomateriaali yhdistettynä selkeästi käsiteltyyn musiikin teoriaan samalla neuvoen opettajaa toimii vankkana tukipilarina opettaessa klarinetinsoiton alkeita. Vivo klarinetti -kirjan materiaali osoittautui toimivaksi, klarinettipedagogisten osa-alueiden mukaisesti eteneväksi, vahvaa musiikillista minäkuvaa rakentavaksi kirjaksi, joka tarjoaa runsaasti sovellettavissa olevaa materiaalia soitonopetukseen. Klarinett.nu -kirja ei muiden kirjojen tapaan yhdistä klarinettitekniikkaa musiikin harjoittamiseen, mutta kirjan vahvuudet ovat panostaminen korvakuulolta soittamiseen ja kevyen musiikin rytmeihin tutustuttaminen sekä musiikinopetuksen siirtäminen Internetiin.

Opetusmateriaalia valitessa opettajan tulee ottaa valitsemansa opetuskirjan edellytykset ja mahdollisuudet huomioon ja hänen tulee soveltaa oma opetuksensa kirjan pedagogiikkaan sopivaksi. Kaikissa kolmessa tarkastelun kohteena olevissa klarinetinsoiton alkeisoppikirjoissa on omanlaiset mahdollisuutensa, ja jokainen kirja avaa uusia ovia soitonopetukseen.

Mielestäni alkeisopetuskirjoja voisi edelleen parantaa kehittämällä alkeissoitonopetuksen suhtautumista musiikinteorian opettamiseen. Kaikista kirjoista puuttui sävelaskelten suhteiden ja nuottien aika-arvojen yhdistäminen graafiseen kuvaan nuottikuvan sijasta. Graafisen kuvan yhdistäminen soitonopiskeluun on muun muassa *Colourstrings*-metodissa¹⁰ osoittautunut toimivaksi opetustavaksi jousisoitinten opetuksessa. Sitä voisi myös soveltaa puhallinmusiikin puolelle. Opetusmateriaalin ollessa mahdollisimman yksinkertainen, opettaminen voi kokonaan keskittyä laadukkaan tekniikan opettamiseen. Tällöin musiikinteorian voisi liittää soitonopiskeluun vasta oppilaan ollessa valmis siihen. Voisin myös kuvitella itse laativani klarinetinsoiton alkeisopetukseen sopivaa opetusmateriaalia, jonka lähestymistapa musiikinteoriaan olisi graafinen, värejä käyttävä ja mahdollisimman yksinkertainen. Olen nähnyt *Colourstrings*-metodia muistuttavaa opetusmateriaalia käytettävän Itä-Helsingin musiikkiopistossa klarinetinsoiton alkeisopetuksessa. Kyseisessä opetusmateriaalissa nuottien aika-arvoja opetellaan kuvitettuna, ja jokaiselle sävellajille on oma värinsä: C-duurin sävelet ovat punaisia, F-duurin sävelet vihreitä ja niin edelleen. Oppilaalla on kyseisestä opetusmateriaalista soittaessaan mahdollisuus laajentaa musiikillista osaamistaan myös väri- ja kuvamuistinsa kautta. Olen vasta päässyt tutustumaan tähän materiaaliin, mutta olisi mielestäni erittäin kiinnostavaa tutustua materiaaliin käytännön työssä pidemmällä aikavälillä. Tämäntyyppisen graafisen opetustavan liittäminen muihin, kaupallisiin opetusmateriaaleihin, olisi mielestäni toivottavaa.

Toinen mieleeni tullut kehitysidea liittyy sekä opetusmateriaaliin että omaan opetukseeni. Mielestäni parhaimmillaan soitonopetusmateriaali yhdistäisi musiikilliseen oppimiseen myös kehollista oppimista, kuten liikettä ja laulua. Varsinkin lapsioppilailla musiikin tahdissa liikkuminen ja laulaminen voisi merkittävästi tukea musiikillista ymmärrystä. Tällöin musiikillinen oppiminen ei olisi vain nuotin- ja rytminlukutaitoa ja sormien oikea-aikaista liikuttamista, vaan musiikillinen oppiminen siirtyisi laaja-alaisemmaksi.

10 *Colourstrings*TM -metodi on Géza ja Csaba Szilvayn kehittämä Zoltán Kodály'n pedagogiikalle perustuva opetusmateriaali lasten jousisoitinopiskelulle (*Colourstrings* 14.3.2016).

Voin itse liittää kehon kautta oppimisen klarinetinsoiton- ja musiikin opetukseeni, mutta miksi alkeisopetuskirjat eivät kannusta esimerkiksi laulamiseen?

Alkeisopetuskirjoja analysoidessani ja tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani olen saanut selkeän kuvan klarinettipedagogiikasta ja alkeisopetuksen eri osa-alueista. Analyysityöni on syventänyt näkemystäni klarinetinsoiton alkeisopetuksen etenemisestä ja antanut uusia ideoita oman pedagogiikkani kehittämiseen. Koen nyt tuntevani analyysini kohteena olevat kirjat, ja osaavani hyödyntää niitä tehokkaasti opetuksen työvälineinä. Lähtökohtani tähän työhön oli saada mahdollisimman laaja kuva tarkasteltavissa olevista alkeisopetuskirjoista ja selvittää, mikä kirjoista on käytettävyydeltään paras ja mikä huonoin. Vastauksena tähän voin nyt todeta, että *parasta* tai *huonointa* kirjaa ei voi nimetä, eikä *täydellistä* soitonopetuskirjaa ole. Sen sijaan olen oppinut, että jokaisella alkeisopetuskirjalla on oma potentiaalinsa, ja jokaisella soitonopettajalla on oma näkemyksensä kirjan potentiaalinsa esiintuomiseen. Vaikka opetusmateriaalin osuus alkeisopetuksessa on tärkeä, opettajan vastuulla on opetusmateriaalin koko potentiaalinsa hyödyntäminen.

Lähteet

Agnestig, Carl-Bertig & Pettersson, Claes-Merithz 1963. Vi spelar klarinett 1. Stockholm: Carl Gehrman's Musikförlag.

Ahonen, Kari 2004. Johdatus musiikin oppimiseen. Tampere: Oy Finn Lectura Ab.

Anttila, Mikko & Juvonen, Antti 2002. Kohti kolmannen vuosituhannen musiikkikasvatusta. Joensuu: Joensuu University Press Oy.

Asikainen, Kaisu 2005. Säveljonon hallinta ja musiikin teoria-aineiden oppimisvaikeudet. Sibelius-Akatemian koulutusjulkaisuja 13. Helsinki: Multiprint Oy.

Axelsson, Lars & Enberg, Jan 1992. Klarinetten och jag. Thore Ehrling Musik AB.

Berger, Kathleen Stassen 2011. The developing person through the life span. 8. painos. Worth publishers.

Brymer, Jack 1976/2011. Yehudi Menuhin Music Guides: Clarinet. London: Macdonald & Co Ltd, 61–72.

Colourstrings. Viitattu 14.3.2016. <http://colourstrings.fi/the-method/>.

Eskelinen, Karipekka; Pesonen, Minna-Maria & Särkimäki, Eija 2012. Vivo klarinetti. 1–3. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Harris, Paul 1995/2003. Teaching the clarinet. Teoksessa C. Lawson (toim.) The Cambridge Companion to the Clarinet. Cambridge: Cambridge University Press, 123–133.

Harris, Paul 1998. Clarinet Basics: A method for individual and group learning. Harlow: Faber Music Ltd.

Harris, Paul 1998/2000. Clarinet Basics: A method for individual and group learning: Teacher's book with clarinet and piano accompaniments. Harlow: Faber Music Ltd.

Itä-Helsingin musiikkiopisto. Viitattu 23.2.2016.
http://www.ihmo.fi/musiikinopiskelu/pyrkiminen_opistoon/.

Kuusi, Tuire 1998. Säveltapailun ja teorian peruskurssi 1/3. Helsinki: Ostinato Oy.

Leppäluoto, R.; Kettunen, R.; Rintamäki, H.; Vakkuri, O.; Vierimaa, H. & Lätti, S. 2013: Anatomia ja fysiologia: Rakenteesta toimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Likitalo, Laura & Saarinen, Tiina 2007. Morris Monsterin karmivan kiva klarinettikoulu. Helsinki: Nitrofonit.

Norén, Roger; Johansson, K G & Norén Anders 2001. Klarinett.nu. Warner/Chappell Music Scandinavia.

Opetushallitus 2002. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002.

Pay, Antony 1995/2003. The mechanics of playing the clarinet. Teoksessa C. Lawson (toim.) *The Cambridge Companion to the Clarinet*. Cambridge: Cambridge University Press, 110–118.

Raasakka, Mikko 2005. Aapelin uudet soitteet: Johdatus klarinetin soittoteknisiin mahdollisuuksiin. Helsinki: Fennica Gehrman Oy.

Rutland, Jonathan 1988/2008. *Abracadabra Clarinet*. London: A&C Black.

Stein, Keith 1958. *The Art of Clarinet Playing*. Miami, Florida: Warner Bros. Publications Inc.

Tuovila, Annu 2003. "Mä soitan ihan omasta ilosta!" Pitkittäinen tutkimus 7–13 vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta. *Studia Musica* 18. Sibelius-Akatemia.

Valtasalmi, Juhani 2006. Miten klarinetinsoitto aloitetaan? Klarinettikoulujen sisältöjen arvioinnista syntyneitä kehittämisideoita. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Opin-
näytetyö.

